

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА

Вашак О.О., Мартиненко Л.С.

**ВИКОРИСТАННЯ СИМВОЛІКИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У
ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОГО ПИСАНКАРСТВА)**

Навчально-методичний посібник

Полтава 2023

УДК 373.2.035:39(=161.2):745/749.03(477)(075.8)

Вашак О.О., Мартиненко Л.С. Використання символіки українського народу у процесі національного виховання дітей дошкільного віку (на прикладі українського писанкарства). *Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта.* – Полтава, 2023. – 83 с.

У навчально-методичному посібнику представлено теоретичний та організаційно-методичний аспект проблеми використання символіки українського народу у процесі національного виховання дітей дошкільного віку (на прикладі українського писанкарства). Розроблено та впроваджено експериментально-педагогічне дослідження з використання символіки українського народу у процесі національного виховання дітей дошкільного віку. Посібник розрахований на студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта та вихователів ЗДО.

Рецензенти:

Оксана ЖОВНІР

вихователь-методист
Полтавського дошкільного
навчального закладу (ясла-садок) № 40
«Ромашка»

Полтавської міської ради
Полтавської області.

Лілія КОНОНЕНКО

канд. пед наук, доц. доц. кафедри
спеціальної роботи, реабілітації
та повоєнної адаптації

Полтавського національного
педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

Затверджено на засіданні кафедри
дошкільної освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка
протокол № __ від __ _____ 2023р.

Затверджено на засіданні вченої ради
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка
протокол № __ від __ _____ 2023р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ.....	8
1.1. Зародження символіки українського народу та історія виникнення писанкарства в Україні	8
1.2. Класифікація символів писанки в декоративно-прикладному мистецтві Сумщини, Київщини, Закарпаття.....	16
1.3. Роль та функціональне призначення писанок Сумщини, Київщини, Закарпаття в процесі формування національної ідентичності дітей дошкільного віку на сучасному етапі.....	28
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОБЛЕМИ З ВИКОРИСТАННЯ СИМВОЛІКИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОГО ПИСАНКАРСТВА).....	33
2.1 Аналіз освітніх комплексних та парціальних програм навчання, виховання, розвитку дітей дошкільного віку.....	33
2.2. Напрями, форми та методи роботи вихователів з використання символіки українського народу у процесі національного виховання дітей дошкільного віку (на прикладі українського писанкарства).....	40
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ З ВИКОРИСТАННЯ СИМВОЛІКИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОГО ПИСАНКАРСТВА).....	48
3.1. Критерії, показники та рівні знань дітей старшого дошкільного віку про символіку українського народу (на прикладі українського писанкарства Сумщини, Київщини, Закарпаття)	48
3.2. Впровадження авторської методики з проблеми використання символіки українського народу у процесі національного виховання дітей дошкільного віку (на прикладі українського писанкарства Сумщини, Київщини, Закарпаття).....	55
3.3. Аналіз та результати експериментального дослідження.....	60
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми. Реформи та зміни, які відбуваються в Україні, можуть вплинути на виховання національно свідомих громадян, які будуть у майбутньому, патріотами своєї країни. Педагоги повинні акцентувати увагу дітей на вивченні історичної спадщини України, її культурних цінностей, мови та традицій, сприяти формуванню у них патріотичних почуттів.

Виховання національно свідомих громадян, є важливим завданням для будь-якої країни, особливо для тих, де відбуваються зміни та реформи. Таке завдання сприяє зміцненню єдності та стабільності в суспільстві та допомагає країні розвиватися, враховуючи її цінності та інтереси.

Дошкільний вік, є важливим періодом для формування національного характеру, мислення та самосвідомості дитини. У цьому віці діти сприйнятливі до впливу зовнішнього середовища та особливо схильні до пізнання та сприймання світу навколо себе. Діти дізнаються про рідну мову, яка є важливою та цінною, про власну культуру, традиції, та цінності свого народу.

В Україні, як і в багатьох інших країнах, освітня діяльність у закладах дошкільної освіти регулюється нормативно-правовими документами, які наголошують на важливості національного виховання дітей. Так, серед головних принципів «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, визначено національну спрямованість освіти, що виявляється в органічному поєднанні національної історії та традицій, збереженні та збагаченні культури українського народу.

Державний Стандарт дошкільної освіти в Україні має на меті реформування національної освіти та передбачає упровадження нових підходів до виховання та навчання дітей у закладах дошкільної освіти. Документ визначає необхідність забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини. Це передбачає врахування особливостей, інтересів та потреб кожної дитини в процесі навчання та виховання.

Народне мистецтво, зокрема різновиди українського писанкарства, відіграють важливу роль у системі національного виховання дошкільників. Це унікальний ресурс, який інтегрує в собі побутові, мистецькі та педагогічні традиції і має значний вплив на розвиток дітей.

Українське писанкарство, дійсно є важливою складовою української культурної спадщини. Писанки – це величезна культурна цінність, яка не лише прикрашає наші свята, але й несе в собі глибокий сенс та символічне значення.

Українське писанкарство здавна привертало увагу науковців досліджувати неповторність орнаментування, розпис та специфіку виготовлення, що упродовж століть зберігалося в уяві нашого народу, спонукаючи до унікальної національної творчості.

Наукові дослідження та методичні рекомендації, пов'язані із використанням українського писанкарства як засобу національного виховання дітей, ще не отримали належної уваги та систематичного вивчення. Однак це важлива сфера, яка має потенціал для подальших наукових досліджень та розробки методик. Отже, актуальність, теоретична і практична значущість окресленої проблеми, її недостатня розробленість у науковому просторі зумовили вибір теми дослідження: «Використання символіки українського народу у процесі національного виховання дітей дошкільного віку (на прикладі українського писанкарства)»

Мета дослідження роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методик ознайомлення дітей дошкільного віку з регіональними особливостями українського писанкарства як засобом національного виховання.

Відповідно до мети визначено такі **завдання** дослідження:

- проаналізувати ретроспективний стан дослідження проблеми та висвітлити педагогічний потенціал українського писанкарства як засобу національного виховання дітей дошкільного віку.

- схарактеризувати регіональні особливості українського писанкарства Карпат, Київщини, Сумщини.
- визначити критерії, показники і рівні обізнаності дітей про українське писанкарство у закладах дошкільної освіти.
- розробити, впровадити та перевірити ефективність методик з ознайомлення дітей дошкільного віку з регіональними особливостями українського писанкарства як засобом національного виховання.

Об'єкт дослідження – процес національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи ознайомлення дошкільників з регіональними особливостями українського писанкарства Карпат, Київщини, Сумщини у процесі національного виховання.

Рівень вивчення проблеми. Перші науково-етнографічні розвідки про особливості розпису великодніх яєць здійснили українські дослідники-етнографи І. Гургула, М. Кордуба, М. Скорик, М. Сумцов, С. Таранушенко, В. Шухевич, В. Щербаківський, В. Манько, І. Вах, М. Іванишин, С. Волощенко, Р. Крамара, О. Опарія, Т. Коновал, О. Білоус, З. Сташук, І. Михалевич, Д. Пожоджука тощо. У середині ХХ ст. науковці Е. Беняшівський, П. Литвинова, О. Воропай, С. Килимник та інші розкривали національне значення писанки в українських традиціях та обрядах.

Проблемі регіональних особливостей розпису українських писанок кінця ХІХ – початку ХХ ст. присвячені праці сучасного дослідника В. Ткаченка. Ознайомлення дошкільників з декоративно-прикладним мистецтвом, народними ремеслами як засобом національного виховання висвітлено у дослідженнях А. Богущ, Т. Дубіч, Т. Єськової, Є. Лозинської, А. Калуської, Н. Лисенко та інших.

Методи дослідження:

- теоретичний метод (аналіз літератури). Цей метод дозволить систематизувати і аналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу, яка стосується використання українського писанкарства в дошкільній освіті;
- емпіричний метод (бесіди, спостереження, аналіз продуктів діяльності) передбачає збір конкретних даних з практичної діяльності дітей та вчителів;
- статистичний метод (математична статистика) допоможе кількісно та якісно проаналізувати зібрані емпіричні дані.

Завдяки цьому комплексному підходу до дослідження ми зможемо отримати різнобічний вигляд на питання та підтвердити ваші висновки як теоретичними, так і практичними даними.

Елементи наукової новизни та практичне значення одержаних результатів. У магістерській роботі вперше теоретично досліджено та експериментально перевірено важлива роль символіки українського народу у процесі національного виховання дітей дошкільного віку, на прикладі українського писанкарства Сумщини, Київщини та Закарпаття.

Апробація результатів дослідження Результати магістерського дослідження апробувалися під час доповіді на міжнародній студентській науково-практичній конференції «Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі». у статті «Ознайомлення дітей дошкільного віку із особливостями українського писанкарства Закарпаття у процесі національного виховання»

Структура дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

1.1. Зародження символіки українського народу та історія виникнення писанкарства в Україні.

Кожна держава світу має свою власну систему знаків, які відображають історію, культуру, цінності та ідентичність нації, що її населяє. Ця символіка є важливим елементом національної ідентичності і охоплює такі елементи нашої культури, як вишиванка, рушники, український традиційний розпис писанок, а також державної символіки - герб, прапори, гімн.

Українська національна символіка має глибокі корені і базується на традиційних символах, які зародилися у скіфській царині, Київській Русі, а також в Українській Народній Республіці (УНР) та інших історичних періодах.

Українські народні символи можуть бути рослинними (наприклад, калина, верба, соняшник), тваринними (як, наприклад, зозуля, лисичка) та геометричними (різноманітні вишивки, орнаменти тощо). Ці символи мають глибокий історичний і культурний контекст і використовуються в різних видах мистецтва, ремесел і побутового облаштування.

Вишивані сорочки (вишиванки), рушники, писанки (великодні яйця), а також інші вироби, на яких зображені народні символи, є не лише предметами одягу і декору, але й важливими об'єктами культурної спадщини. Вони передають українську історію, вірування, традиції і символіку поколінням, і відображають глибокий зв'язок українців з їх минулим і культурними коренями.

Калина символізує життя, рідну землю, кров, вогонь, материнство і єднання народу на різних рівнях. Спілкування між світом живих і світом померлих через птахів, які поїдають ягоди калини і приносять вісті, відображає віру в реінкарнацію і зв'язок між життям і смертю.

Хліб є одним з найважливіших символів у багатьох культурах, і він дійсно відображає основну роль, яку він відіграє в житті людей. Українська культура не виняток, і хліб має особливе значення в українському суспільстві.

Хліб не лише важлива частина раціону та джерело енергії для організму, але й символ життя, процвітання і родючості землі. В українському народі він завжди був великою цінністю, і його вирощування та зберігання були предметом особливого догляду.

Український віночок має глибокий символічний зміст і відіграє важливу роль в українській культурі і традиціях. Кожна квітка, яка входить до складу віночка, несе своє особливе значення і символіку, що відображає різні аспекти життя і прагнення дівчини, яка носить віночок.

Деревій, як символ нескореності, виражає бажання залишатися міцними і незалежними. Барвінок, як символ материнської любові, підкреслює важливість матері в житті дівчини. Ружа, мальва і півонія, як символи віри, надії і любові, виражають бажання вірити в щасливе майбутнє та любовне щастя. Ромашка, що приносить здоров'я, доброту і ніжність, підкреслює важливість доброти і долі. Любисток, як символ привертання чоловіків, виражає бажання знайти кохання.

Всі ці квіти та їх символіка створюють цілісний образ і виражають бажання дівчини оточувати себе красою, здоров'ям, щасливим життям і коханням. Український віночок – це не лише прикраса, але і важливий символ, який відображає культурні та життєві цінності українського народу.

Писанка є одним з найважливіших символів української весняної та великодньої традиції і відіграє велике значення в культурі та віруваннях українського народу.

Українська народна писанка завжди мала історичне символічне значення:

- сонце. Це відображалось в яскравих кольорах та геометричних орнаментах, які нагадували сонячні промені;

- життя та безсмертя. Писанки часто мали яйцевидну форму, що символізувало нове життя та вічне воскресіння;
- любов і краса. Вишукані орнаменти та малюнки на писанках виражали красу і вміння людей творити;
- весняне відродження. Великодні писанки часто асоціювалися з приходом весни і відродженням природи після зими;
- добро, щастя і радість. Яскраві кольори та орнаменти символізували радість свята та позитивні емоції.

Розпис писанок включає різні ритуали та традиції, які передавалися від покоління до покоління. Писанка є символом надії, віри та весняного відродження, і вона мала важливе місце в українській культурі та обрядах.

Історія писанки має дуже давні коріння і пов'язана з архаїчними віруваннями та обрядами. Її походження має багато легенд та теорій, але точну дату виникнення складно встановити через відсутність писемних джерел.

Одна з гіпотез щодо походження писанок стверджує, що вони виникли в архаїчних часах, коли люди вірили в магічну силу яєць і використовували їх як амулети та обереги. Символіка яєць включала в себе поняття вічного життя, плодючості і сонячної енергії. Вірогідно, що ці обряди та вірування були пов'язані з приходом весни та відродженням природи.

Першим українським дослідником писанки був професор М. Сумцов, який у 1881 році видав окремою книжкою свою розвідку «Писанки». Пізніше працю М. Сумцова поглибили В. Щербаківський та С. Таранущенко.

Одночасно у Західній Україні (80-і роки XIX ст.) писанка була широко представлена у фольклорно-етнографічній праці про Покуття поляка Оскара Кольберга. Широку дослідницьку діяльність провів, видавши у 1898 році монографію «Писанки в Галиції», Ф. Крчек, чех за походженням. Писанки почали збирати і вивчати такі етнографи, як В. Шухевич («Гуцульщина», 1904), М. Кордуба («Писанки на Галицькій Волині», 1899), М. Скорик («Бойківські писанки», 1933), І. Гургула («Писанки Східної Галичини і Буковини у збірці Національного музею у Львові», 1929) та інші. Ці та інші подвижники зібрали або замалювали у різних місцевостях України тисячі зразків писанок.

Опис багатьох традицій і обрядів, пов'язаних зокрема зі святкуванням Великодня в Україні і тією роллю, яку відігравала у цих святкуваннях писанка, видали вже у середині XX ст. за кордоном С. Килимник і О. Воропай.

При розкопках у Львові в 2013 році археологи знайшли писанку на гусячому яйці. На ній зображено символ «вужик». Вік знахідки – 500 років, писанку розписали в козацькі часи. На сьогодні – це найдавніша писанка України [55, с. 15].

Символ «вужик» може мати різні інтерпретації в українській символіці. Він може представляти собою важливу тварину в українській міфології або мати інше символічне значення. Оскільки ця писанка була розписана в козацькі часи, можливо, вона мала специфічне історичне або культурне значення для того періоду.

Знахідки подібного роду є важливими для вивчення історії та культури України і допомагають розуміти, які символи та обряди були поширені в минулому. Вони також свідчать про той факт, що традиція розписування писанок має стародавні корені і глибокі культурні зв'язки [55, с. 21].

Знахідка культових зашлифованих моделей яєць з часів сабатинівських поселень свідчить про важливість яйця як символу та обрядовому предмету в давньому українському обрядовому житті.

Символ «сосонка» може мати різне тлумачення в залежності від контексту. Цей символ може бути пов'язаний з природними об'єктами, такими як дерева або рослини, і мати символічне значення, пов'язане зі створенням та плодючістю. Також, в давніх культурах, які спиралися на природні явища, символи рослин та дерев могли бути пов'язані з обрядами вірувань та поклонінням.

Знахідка таких моделей яєць свідчить про релігійні та обрядові практики, які визнавали важливість символіки яйця в культурі сабатинівських поселень. Вони можуть бути пов'язані з обрядами відродження, плодючості та сприйняття яйця як символу нового життя.

Ці знахідки надають історикам та археологам важливі відомості про вірування та обрядовість давнього українського народу, а також про спосіб життя та культурні традиції цих давніх поселень.

Писанка має дуже стародавні корені і була символом весняного відродження та нового життя ще задовго до прийняття християнства в Україні. Перехід від язичницьких обрядів до християнських традицій був поступовим процесом, і в давні часи писанка, як символ весни і плодючості, відігравала важливу роль в обрядах.

Коли християнство почало поширюватися в Україні, церква східного обряду ставилася до деяких язичницьких символів з певним недовірою і намагалася адаптувати їх до християнських традицій. Писанка також пройшла цей процес адаптації, і з часом вона стала символом Великодня в християнській культурі. Особливо це стало актуальним після прийняття християнства як державної релігії в Київській Русі.

Поступово, з розвитком християнства, писанки стали відігравати релігійну роль. Їхні яскраві кольори і орнаменти символізували воскресіння Христа та радість Великодня. Поєднання анімістичних та християнських символів створило унікальний характер українських писанок.

Розмальовування яєць до Великодня існувало лише в західних районах України, а у східних переважав спосіб одноколірного фарбування яєць у відварі з лушпиння цибулі або в анілінових фарбниках. Однак останні дослідження дозволяють стверджувати, що поряд з крашанками традиційно існувало ще й розписування яєць чіткими геометричними мотивами рослинного походження, що мали глибокий духовний зміст. Треба зауважити, що кожна місцевість, а іноді і кожне село мали свої особливості і традиції не лише у виборі орнаментальних мотивів, а й у розміщенні елементів та забарвленні яєць.

Великодні писанки зазвичай виготовляли під час Великоднього посту, який передує святкуванню Великодня. Це був період, коли вірили в покаяння, очищення та духовне відродження, і писанки створювалися як символ цього нового початку.

Найбільше писанок зазвичай виготовляли в четвер і п'ятницю перед Пасхою, оскільки саме ці дні мали особливе релігійне значення. Люди старанно розмальовували яйця, використовуючи різні орнаментальні мотиви та кольори, які мали символічне значення.

Великодні писанки зазвичай розмальовували на самоті, і це було важливою частиною традиційного процесу їх виготовлення. Розписування писанок на самоті мало свою символіку і сакральне значення [55, с. 32].

Вірили, що робота над писанками на самоті дозволяла передати їм душу та енергію власника, і ці яйця ставали особливими оберегами та амулетами. Процес розмальовування писанок на самоті також сприяв концентрації і медитації, допомагаючи вірному зосередитися на духовному відродженні під час Великоднього посту.

Після освячення писанки та крашанки ставали святковими прикрасами оселі. Вони знаходилися на особливій пасхальній тарілці або в корзині разом з іншими святковими стравами та символами Великодня. У цьому вони символізували радість від Воскресіння Христового та нове життя.

Крім того, писанки та крашанки також використовувалися у різних великодніх іграх та забавах, таких як забави з їх розбиванням. Ці ігри відображали радісний характер свята та символізували перемогу над смертю.

У деяких випадках писанки та крашанки також використовувалися з ритуальною або магічною метою, наприклад, як обереги від лихих сил або для принесення щастя та родючості в сім'ю.

У період радянської влади в Україні відбулася атеїстична пропаганда, яка спрямовувалася на пригнічення релігійних та національних традицій. Ця політика вплинула і на традицію розписування писанок, оскільки вона мала глибокі релігійні корені та символіку.

Під час цього періоду було заборонено багато релігійних та культурних обрядів, включаючи розписування писанок. За виготовлення писанок або виявлення інших проявів національної або релігійної ідентичності громадянам можна було накласти суворі санкції, включаючи репресії та переслідування [55, с. 40].

Тим не менш, в деяких віддалених регіонах України, зокрема в Карпатах, де традиції були більш живими та стійкими, деякі люди продовжували виготовляти писанки та передавати цю традицію наступним поколінням. Після закінчення радянського періоду ця традиція отримала новий поштовх і відновилася в багатьох частинах України.

У 60-х роках ХХ ст. у зв'язку з посиленням інтересу до народного мистецтва відновилося й писанкарство, і різні регіони України розвивали свої власні стилі та техніки розписування писанок. Писанки стали важливими частинами великоднього обряду, і їхнє мистецтво передавалося з покоління в покоління [55, с. 57].

Сьогодні писанки відображають багатогранну культуру України і мають велике мистецьке значення. Вони є символом патріотизму та ідентичності, а також популярними сувенірами, які цінуються як в Україні, так і в усьому світі.

Усі ці національні символи важливі для кожного українця для розуміння своєї ідентичності. Тому одне з основних завдань педагогіки – виховання національно свідомого українця. Тому патріотичне виховання є важливим у шкільному та дошкільному навчанні.

Національне виховання є важливою педагогічною категорією, яка охоплює процеси та методи виховання та соціалізації особистості з урахуванням її національної ідентичності, культурного спадку, традицій і цінностей, характерних для конкретної національності чи етнічної спільноти. Національне виховання спрямоване на формування гідності, патріотизму, культурного розвитку та активної громадянської позиції особистості в контексті її національного самосприйняття.

Основні аспекти та поняття, пов'язані з національним вихованням:

- культурна спадщина. Виховання у душі національної культурної спадщини, включаючи мову, літературу, мистецтво, музику, традиції, історію та інші аспекти, які визначають національний ідентичність;
- патріотизм. Формування патріотичного ставлення до своєї країни, розуміння і підтримка її цінностей, історії та культурного спадку;
- громадянська відповідальність. Виховання активної громадянської позиції, участь у громадському житті та захист прав і свобод;
- міжкультурна толерантність. Розвиток розуміння та поваги до інших культур, сприяння співробітництву та взаєморозумінню між різними національностями;
- етнічна самосвідомість. Сприяння розумінню і визнанню своєї національної ідентичності, коренів і сучасного статусу в суспільстві.

Національне виховання важливе для збереження культурної різноманітності та підтримки інтеркультурного спілкування в умовах сучасного глобалізованого світу. Педагоги, батьки та інші вихователі грають ключову роль у формуванні національної свідомості та ідентичності нового покоління.

Теоретичний аспект національного виховання розробляли відомі українські педагоги минулого: Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, П. Куліш, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, які значну увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості.

У сучасних наукових дослідженнях розробляються теоретико-методологічні засади та методика патріотичного виховання в умовах модернізаційних суспільних змін (І. Бех, К. Журба, В. Киричок, К. Чорна), висвітлюється сучасний зміст патріотичного виховання (Г. Агапова, О. Вишневський, О. Духовна-Кравченко, В. Карлова, О. Киричук та інші); визначаються сучасні підходи до організації й підвищення ефективності патріотичного виховання (М. Дубина, О. Коркішко, Н. Мазикіна та інші).

Створення системи національного виховання в Україні має велику актуальність і є важливою завданням, особливо в умовах формування та розвитку Української державності.

Ефективна система національного виховання сприяє формуванню етичних цінностей та соціальної відповідальності серед громадян, що впливає на загальну стабільність суспільства. Воно сприяє розвитку інтелектуального та духовно-творчого потенціалу особистості, що є ключовим ресурсом для соціального та економічного розвитку держави.

Отже, система національного виховання в Україні має велику соціальну значущість і впливає на різні аспекти суспільного розвитку. Вона сприяє формуванню громадян, які розуміють свою роль у суспільстві та відчують відповідальність за майбутнє своєї країни.

Становлення писанки відбувалося протягом багатьох років і має глибокі історичні корені. Писанка є однією з найважливіших народних традицій та мистецтв в Україні, і вона має значення для культурного спадку країни.

Різні регіони України мали вплив на розвиток писанки, і це призвело до різноманітності стилів, орнаментів, технік та символіки, яка виявляється в різних виданнях писанок. Важливо відзначити, що писанка не лише витвір мистецтва, але й частина народної спадщини, яка передається з покоління в покоління.

1.2. Класифікація символів писанки в декоративно-прикладному мистецтві Сумщини, Київщини, Закарпаття

Мистецький доробок нашої країни вирізняється своїм унікальним забарвленням. Кожен регіон має свої індивідуальні прояви мистецької думки. Культурна різноманітність та багатшаровість нашої країни визначаються численними історичними, етнічними, географічними та соціокультурними чинниками:

- історичні події. Україна стояла на шляху численних імперій та держав, таких як Київська Русь, Литва, Польща, Османська імперія, Російська імперія, Австро-Угорська імперія, радянський режим тощо. Кожна з цих держав залишила свій слід на культурному обличчі України;
- етнічна різноманітність. Україна має різні етнічні групи, такі як українці, росіяни, поляки, євреї, кримські татари, татари, греки, білоруси і багато інших. Кожна з цих груп має свою унікальну культурну спадщину та традиції;
- регіональні особливості. Різні регіони України мають свої особливості в географії, кліматі, природних умовах, що впливає на місцеві традиції, господарську діяльність та мистецтво;
- запозичення та взаємодія культур. У процесі історії Україна взаємодіяла з численними сусідніми країнами, що призвело до запозичення та обміну культурними елементами;
- історія міграцій. Міграційні процеси також вплинули на різноманітність культурних особливостей в різних регіонах України.

Ця багатшаровість і різноманітність роблять культурну спадщину України дуже цікавою та різнобарвною. Вона відображає багато епох, традицій, мов та релігій, що існують в Україні. Ця культурна різноманітність є однією з найбільших скарбниць країни і сприяє розмаїттю мистецтва, архітектури, кулінарії та інших аспектів культури України.

Писанка є однією з найвідоміших і символічних форм народного мистецтва України, і вона дійсно є характерною для всіх регіонів України та її історичних територій, які зараз належать до інших країн.

Писанка – це яйце, на поверхні якого намальовані різноманітні геометричні та рослинні орнаменти з використанням яскравих кольорів. Ця традиція має дуже давнє походження та глибокі символічні значення. Писанка була важливим символом весняного обряду та віри в відродження природи. Кожен регіон України має свої унікальні писанкові традиції, орнаменти та кольори, які відображають специфіку даного регіону [7, с. 92].

Писанка також вважається об'єктом мистецтва, оскільки вона вимагає високого рівня майстерності та творчості. Вона робиться шляхом нанесення воскових ліній та рисунків на

яйця, які потім занурюються в фарбу. Після цього воскові лінії видаляються, і на поверхні залишається кольоровий орнамент.

Цікавий аспект писанкарства в Україні – це регіональні відмінності в орнаментах, кольорах, композиціях та символах, які надають кожній писанці свою унікальність. Давайте розглянемо ці регіональні відмінності більш детально:

- кольори. У різних регіонах України можуть домінувати різні кольори на писанках. Наприклад, у західній Україні часто використовуються яскраві кольори, такі як червоний, жовтий та зелений. У східних регіонах, навпаки, можна знайти писанки зі спокійними, природними кольорами, такими як коричневий та білий;
- деталізація і форми. У різних регіонах використовуються різні рівні деталізації та складності орнаментів. Деякі писанки можуть мати більш складні та деталізовані візерунки, тоді як інші можуть бути більш простими та абстрактними;
- композиція. Організація орнаментів на поверхні писанки також може відрізнятися в різних регіонах. Деякі можуть мати геометричну композицію, інші - рослинну або анімальну;
- символи і знаки. Різні символи та знаки можуть бути використані на писанках для передачі певних послань або змісту. Наприклад, в певних регіонах можуть бути використані символи, які пов'язані зі сільським господарством або релігійними традиціями.

Ці регіональні відмінності роблять писанкарство багатограним і захоплюючим видом народного мистецтва. Кожна писанка є унікальною і відображає культурну спадщину та ідентичність регіону, де вона створена. Також вони вказують на багатий культурний спадок України та докладають свою частку до збереження та передачі традицій від покоління до покоління.

Така багатшаровість та різноманітність обумовлена історичними, природними та географічними умовами різних регіонів України, що мають значний вплив на мистецтво та творчість людей, які живуть там.

Різниця в кліматі, відмінності у висоті, вологості, типах рослинності та доступних природних ресурсах впливають на традиційні галузі мистецтва та ремесел. Звернення до рослинних або геометричних тем, радше говорять не про вподобання окремих авторів писанкарів, а про ознаки тієї або іншої місцевості, де домінування рослинних мотивів символізує багатство флори, тваринні – фауни.

Історичні події, які відбувалися у різних регіонах, також впливали на розвиток мистецтва і ремесел. Наприклад, вплив різних імперій і культурних обмінів може сприяти змішанню стилів і технік у мистецтві.

Усі ці фактори роблять мистецтво і ремесла України дуже різноманітними і багатограними. Вони допомагають втілити природну красу та культурні особливості кожного регіону в різних мистецьких формах і ремеслах, і це відзеркалює багатство культурної спадщини України.

Кожен орнамент на писанці має своє сакральне символічне значення, що виражає про давні вірування наших пращурів, погляди на світ, традиції та звичаї українців.

Сонце завжди було важливим символом української культури. Солярні знаки, такі як коло з ромбами і променями, відображають сонячний культ і віру в силу сонця як джерело життя та плодючості [28].

Сонце вважалося символом світла, життя, тепла та плодючості. Його зображення, зазвичай у вигляді кола з променями, використовувалось для вираження надії на плодючий врожай та добру долю. Це походить із вірування людей у Даж-Бога, Бога Сонця. Він вважався одним з найважливіших богів і від нього залежало родючість землі та добробут людей. Його символічне зображення з сонцем малювали на різних об'єктах, включаючи писанки.

Символи дощу, хмар і води також є важливими в писанкарстві. Вони відображають потребу у воді для збереження врожаю та життя загалом [28].

Символ хреста та його різновиди, які ви вказали, дійсно мають важливе місце в українській культурній спадщині та історії. Ці символи мають глибоке символічне значення та історичний контекст (Додаток А).

Цей символ має вигляд хреста із заламаними кінцями, що надають йому форму зігнутих або ламаних гачків. Він є одним із найрозповсюдженіших символів в українській традиційній орнаментіці та мистецтві. Його значення може варіюватися, але в основному він відображає символіку християнського хреста, а також може мати архаїчні анімістичні або природні асоціації.

Факт того, що хрест був зв'язаний із богом Землі та структурно-просторовою організацією світу, свідчить про його важливу роль у сприйнятті природи та оточуючого середовища. Ця інтерпретація підкреслює зв'язок між людиною, природою і космосом, що є важливим аспектом давніх вірувань та культурних систем.

Також це свідчить про важливість симетрії та геометричних форм у сприйнятті світу. Ця симетрія та організація на підставі хреста використовувалися в архітектурі, плануванні міст та інших аспектах культури для створення гармонійного та ефективного середовища.

Свастика є античним символом, який використовувався у багатьох культурах світу. Українська свастика зазвичай має форму крижаного хреста зі згнутими кінцями. Вона символізує сонце, вогонь, енергію та позитивну силу. З часом свастика стала асоціюватися з верховним слов'янським богом неба Сварогом та оточувати себе різними міфологічними історіями.

Восьмираменна зірка, або «рожа», має глибокий символічний зміст і може тлумачитися різними способами в різних культурних контекстах. Вона може символізувати сонце. Восьми випромінюваних променів можуть відображати сонячну корону та сонячну активність. Це може мати анімістичне або природне значення, підкреслюючи важливість сонця як джерела життя та тепла.

В інших контекстах восьмираменна зірка може символізувати зорі. Зорі завжди вважалися загадковими та таємничими, і їх зображення може відображати дивовижну красу нічного неба.

Восьмираменна зірка також може розглядатися як символ неба і величі Божої творчості. Восьмоцвіття може асоціюватися з небом, а зірки вказують на духовну світлість та вічну реальність (Додаток Б).

Ці інтерпретації показують, як символи можуть мати різні значення в різних контекстах і культурних традиціях. Отже, восьмираменна зірка на писанках може бути сприймана як символ природи, духовності, релігійності та культурної спадщини, залежно від того, як вона інтерпретується в конкретному контексті.

Меандр – це декоративний орнамент, який використовується у виготовленні писанок і є одним з основних мотивів українського народного мистецтва (Додаток В). Він зазвичай відображається у вигляді хвиль або зигзагів і може називатися «безконечником» через свій континуальний характер [28].

Цей орнамент символізує багатство і рухливість життя, а також поєднання протилежностей. У контексті писанок і традиційної української культури меандр може мати різні інтерпретації і символічний зміст, залежно від регіону та майстра, який його створює.

На писанках з різних регіонів України меандр може мати різні варіації у вигляді та розмірі. Він може супроводжувати інші символи та орнаменти, які також мають свої власні значення в українській народній символіці.

У Гуцульщині, де також виготовляють писанки, меандр може бути поєднаним з іншими місцевими мотивами і символами. Важливо зазначити, що кожна писанка може мати своє унікальне значення і відображати творчість та індивідуальність її автора [28].

Ці символи не просто декоративні елементи на писанках, вони мають глибокий символічний зміст і є способом вираження вірувань та спільних цінностей українського народу. Вони також підкреслюють важливість сільськогосподарського способу життя і зв'язок з природою, який є невід'ємною частиною української ідентичності.

Хоча писанкарство має спільні риси в орнаментах, кольорах на всій території України, але регіональні відмінності мають місце у структурі цього декоративно-прикладного мистецтва. Розглянемо детальніше.

Писанкарство Карпатського краю, що охоплює регіони Гуцульщини, Буковини, Покуття, Лемківщини та Бойківщини, має власну унікальну та відмінну традицію у виготовленні писанок.

Основні риси писанок цього регіону:

- мініатюрність. Писанки, створені у Карпатському краї, зазвичай мають дуже дрібний рисунок. Це вимагає від писанкарів великої обережності та терпіння при роботі над дрібними деталями.
- золотисто-оранжевий колорит. Колір має важливе значення у виготовленні писанок цих регіонів. Зазвичай використовуються теплі кольори, такі як золотистий, оранжевий та червоний, що символізують сонце, тепло і життя.
- композиційне вирішення. Писанкарі з Карпатського краю славляться своєю здатністю створювати складні та деталізовані композиції на писанках. Вони часто використовують символи, які мають релігійне, природне та культурне значення.
- унікальність регіону. Кожен з регіонів має свої унікальні особливості та мотиви в писанкарстві. Наприклад, Гуцульщина може використовувати геометричні мотиви та візерунки, тоді як Буковина може включати рослинні та квіткові орнаменти.

Писанкарство у Карпатському краї має багатий культурний контекст і відображає багатогранну спадщину цих регіонів. Писанки з цих місць є справжнім мистецтвом і варто оцінити за їхню красу та вишуканість.

На карпатських писанках зустрічаються елементи візерунків та орнаментів, які можна відслідкувати до доісторичних поховань, свідчить про глибокі корені цього мистецтва в історії та культурі регіону. Орнаменти та мотиви, які передаються від покоління до покоління, можуть мати столітні або навіть тисячолітні коріння і відображати спадкову культурну спадщину.

Відстежування зв'язку між сучасними орнаментами на писанках та археологічними знахідками, такими як обрядові предмети, декоративні елементи або візерунки на одязі, допомагає розкрити історію та еволюцію цього виду мистецтва.

Українські писанки відзначаються своєю давністю та неперервністю використання протягом багатьох століть. Елементи орнаментів та символів, які зустрічаються на писанках, можуть мати різні значення та інтерпретації, а також сполучати культурні та релігійні вірування.

Ця здатність до збереження та передачі давніх традицій і мотивів робить писанкарство Карпатського регіону не лише мистецтвом, але й важливою частиною культурної спадщини України, яка свідчить про багатий історичний та культурний багаж цього народу.

Найдавніший орнамент карпатської писанки з символом коня і дерева вічного життя (Додаток Г). Ці символи мають віддавна багатий сакральний і культурний зміст у традиційному українському мистецтві та віруваннях.

- Символ коня. Кінь є важливим символом в українській культурі і мистецтві. Він асоціюється з силами природи, швидкістю, вільністю та мужністю. В історичних віруваннях кінь також міг бути сполучений з релігійними обрядами та жертвопринесеннями. Символ коня на писанці може вказувати на бажання вдачі, швидкості та могутності.
- Символ дерева вічного життя. Дерево вічного життя, також відоме як «Дерево життя» або «Дерево життя і смерті», є поширеним символом в багатьох культурах світу. Українська версія цього символу виявляється у формі дерева зі сплетеними гілками та корінням, що утворює коло. Воно символізує безкінечний цикл життя, смерті та відродження.

Комбінація символу коня і дерева вічного життя на карпатських писанках може мати глибокий символічний зміст, відображаючи бажання життя, росту і плодючості. Ці символи також можуть бути пов'язані з різними обрядами і віруваннями, що відображають традиційну культуру цього регіону та його зв'язок з природою та духовністю.

Барвниками для розпису гуцульських писанок служать природні рослинні та анілінові фарби. На Гуцульщині раніше надавали перевагу жовтогарячим барвам. Однак сьогодні гама доповнилась блакитними, червоними, рожевими та фіолетовими кольорами.

У деяких писанках використано до семи відтінків кольору. Кожен колір використовується для вираження певних цінностей та ідеалів в рамках української культури та гуцульської традиції.

Чорний колір може символізувати темряву, смерть та відчуження. Введення чорного кольору в палітру може підкреслити контраст та додати драматичності до образів на писанці.

Червоний колір часто визначається як символ життя, сили, здоров'я та любові. Він може підкреслювати важливість цих аспектів у гуцульському способі життя.

Білий колір вказує на чистоту та праведне життя. Він може бути пов'язаний із моральними цінностями та духовністю.

Жовтий колір символізує достаток та сонце, яке захищає від темних сил. Він може виражати надію та оптимізм.

Зелений колір може представляти весну, пробудження природи від зимового сну та вічний цикл життя [28].

Палітра гуцульських писанок відображає багатство і глибину символіки, яка була важливою для гуцульського населення протягом багатьох століть.

Деякі майстрині для закріплення фарби використовували жовток.

Гуцульські писанки мають локальні варіації та унікальні малюнки в різних регіонах. Орнаментика писанок Косівського району, відзначається своєю унікальністю і багатством мотивів. Поєднання геометричних рисунків з традиційними зображеннями тварин та інших об'єктів є характерним для цього регіону і додає особливий колорит космацьким писанкам:

- геометричні елементи. Геометричні мотиви, такі як зубчики, прямокутники і ромби, можуть бути використані як основа для створення складних орнаментів. Вони можуть виражати порядок та гармонію;
- зображення тварин. У космацьких писанках часто зустрічаються зображення традиційних тварин, таких як олені, коники, козлики, баранчики, курочки, півники, метелики та корівки. Кожна з цих тварин може мати свій символічний зміст, пов'язаний із звичаями та віруваннями космацького населення;
- символіка. Орнаменти та зображення на космацьких писанках можуть мати символічне значення, пов'язане з природними явищами, сільським господарством, релігією та традиціями спільноти;
- колорит. Колір має важливе значення в орнаментіці космацьких писанок. Зазвичай використовуються яскраві та насичені кольори, що підкреслюють вишуканість та красу цих робіт.

Космацькі писанки є цінним елементом української народної культури та мистецтва (Додаток Д). Вони відображають багатий спектр символів та традицій, які були важливими для життя та спільноти цього регіону.

Село Замагора на Івано-Франківщині є важливим центром гуцульського писанкарства. Їх писанки є унікальним видом народного мистецтва, які вражають своєю оригінальністю та символікою.

Для писанкарства цього регіону характерні унікальні малюнки та композиції, що охоплюють незвичайні орнаментальні мотиви та геометричні візерунки. Використання зображень тварин та антропоморфних образів додає символізму та магічного елемента до писанок.

Дуже поширені зооморфні, орнітоморфні, антропоморфні зображення, нерідко зустрічаються зображення сакрального змісту, але найбільшою привабливістю чарують сюжетні жанрові мотиви, в яких відтворено різноманітні сценки із життя і побуту горян.

Рослинний орнамент з такими мотивами, як «гачковий хрест», «троячок», «решітка», «сонечка» та «зірки», робить ці писанки надзвичайно багатими та деталізованими візерунками. Такий орнамент може відображати зв'язок із природою та важливість рослин у

сільському господарстві. Геометричні візерунки, які застосовуються в цьому стилі писанкарства, додають комплексність та красу цим творам.

Характерним для Снятинського району на Івано-Франківщині є розподіл писанки навпіл, із великою кількістю повторюючи цей розподіл ліній та лінійних композицій, із поєднанням цих ліній з центральною композицією, що може бути представлена окремим орнаментальним елементом («вазон», «коники», «риби»), або із складною композицією із власною ієрархією та великою кількістю елементів [28].

Взагалі, карпатські писанки відрізняються великою різноманітністю різнобарвних елементів та композиційних зображень. Зокрема, зображення «церков» та «хрестів» є важливими символами та мотивами в орнаменті писанок цього регіону.

Київщина – це регіон з яскравими та красивими малюнками, де переважають рослинні та солярні мотиви (Додаток Е). Основні символи писанок цього краю:

- квіти. Згадка про численні квітки, ружі, тюльпани та інші квіткові мотиви може вказувати на багатий рослинний світ Київщини, адже тут розташовані прекрасні сади, парки та ботанічні сади, де можна побачити ці квіти у всій їх красі;
- вазони. Згадка про вазони може вказувати на наявність садових та пейзажних декоративних композицій у Київщині;
- зорі. Зорі є символом ночі та нічного життя, можливо, у Київщині є популярні місця для спостереження за зірками або нічними видами;
- солярні мотиви. Згадка про солярні мотиви вказує на наявність сонячних об'єктів або архітектурних елементів, пов'язаних з сонцем, у цьому регіоні. Можливо, вони відображають погляди на природу та природний світ.

Всі ці мотиви можуть створювати унікальний художній образ Київщини та передавати її культурний спадок та природну красу.

Писанки з Київщини дещо схожі на Полтавські, однак тут частіше зустрічаються геометричні мотиви (трикутники, зірочки), тваринні (курячі лапки) та зображення квітів. Кольори орнаментів більш насиченні та досить великого розміру.

Писанки Сумщини традиційно ділять на дві частини (малюнок на кожну наносить однаковий). Характерні орнаменти:

- сонце часто відображається як головний орнамент на писанках Сумщини. Це може бути велике, стилізоване сонечко з променями, яке символізує світло, тепло та життя.
- зорі можуть бути додані до орнаменту навколо сонця або окремо. Вони представлені як невеликі точки або зірочки і можуть символізувати ніч та небесні тіла.
- окрім зорів і сонця, можуть бути зображені солярні обіги або кола, що обрамлюють писанку. Це може підкреслити важливість сонячної символіки.

У деяких випадках, поміж солярними знаками, можуть бути додані рослинні мотиви, такі як квіти або листя, щоб додати більше природної краси до дизайну. Використання червоного та білого орнаменту на чорному тлі може мати свої символічні значення. Червоний і білий часто асоціюються з різними аспектами життя та культури, і їх використання на писанках може передавати певні повідомлення чи побажання.

Згадані орнаменти спільно створюють унікальний стиль писанок Сумщини та відображають культурні та обрядові аспекти цього регіону (Додаток Ж).

«Писанки на Слобожанщині розписували дівчата. Здебільшого малювали геометричні орнаменти, часто – квіти, іноді – тваринні візерунки (півники, голуби). В одній з колекцій писанок Лебединського повіту всі 58 зразків були замальовані лише двома мотивами: дубовими і вишневыми листочками. Але на кожній з писанок орнамент розміщувався по-різному» [28].

Писанки Сумщини подібні до писанок Тернопільщини, але мають свої відмінності, такі як використання відкритого червоного кольору, що робить їх яскравішими та світлішими. Ці особливості роблять писанки Сумщини унікальними та визначними для цього регіону.

Отже, кожен регіон України має свої локальні особливості в техніці, колориті та орнаменті писанок, навіть при наявності загальних спільних рис. Ця унікальність і різноманітність писанок різних регіонів свідчить про багатий культурний розмаїття України і різні традиції, що її вплинули.

1.3. Роль та функціональне призначення писанок Сумщини, Київщини, Закарпаття в процесі формування національної ідентичності дітей дошкільного віку на сучасному етапі

У Законі України «Про дошкільну освіту», «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Державному стандарті дошкільної освіти, програмах «Дитина», «Впевнений старт», «Українське дошкілля» та інших окреслені стратегічні завдання виховання у дітей любові до Батьківщини на основі національних і загальнолюдських цінностей [37, с. 12].

Формування народознавчої компетентності у дошкільників є важливим завданням дошкільної освіти і має значний вплив на розвиток дітей та їхню підготовку до подальшого життя. Ось деякі ключові аспекти цієї компетентності та її важливість:

- прилучення до системи цінностей. Формування народознавчої компетентності допомагає дітям засвоювати та розуміти цінності, що є важливими для їхнього культурного середовища. Це охоплює цінності сім'ї, нації, національної ідентичності;
- виховання шанобливого ставлення. Діти вчать поважати та цінувати культурну спадщину свого народу, його історію та традиції. Це допомагає виховувати повагу до інших людей, їхніх переконань та культур. Розширення кругозору. Народознавча компетентність допомагає дітям розширювати свій кругозір, дізнаватися про світ та різноманітні культури. Це сприяє розвитку унікальних інтересів та пізнавальних навичок;
- підтримка і збереження культурної спадщини. Дошкільники стають активними учасниками процесу збереження і популяризації культурної спадщини свого народу. Вони вчать берегти та передавати традиції наступним поколінням;
- формування патріотизму. Формування національної свідомості та прив'язаності до власної культури сприяє вихованню патріотизму та любові до Батьківщини.

Завдяки народознавчій компетентності, діти отримують можливість глибше розуміти свою культурну спадщину, а також розширюють свій світогляд через вивчення та взаємодію з різними культурами. Ця компетентність є важливою для їхнього особистісного розвитку і участі у сучасному суспільстві.

Народні традиції сприяють збереженню унікальності кожної культури та нації. Вони допомагають дітям розуміти, що їхні коріння та спадщина є важливими, і вони повинні берегти та підтримувати свою ідентичність.

Аналіз наукових праць М. Верховинця, О. Воропая, С. Килимника, О. Пчілки, С. Русової, В. Сухомлинського, М. Стельмаховича, К. Ушинського та інших переконливо довели, що залучення дітей до народної культури, історії та мистецтва повинно розпочинатися з малечку [37, с. 61].

Сьогодні мистецтво розпису писанки є одним із найцікавіших явищ української культури, а застосування цього виду декоративно-прикладного мистецтва в освітньому просторі закладів дошкільної освіти сприятиме вихованню в дітей поваги до культурної спадщини своєї країни, формуванню естетичних смаків, національної свідомості.

Впровадження цього виду мистецтва, зокрема детальне ознайомлення дітей з регіональними відмінностями українського писанкарства Київщини, Сумщини та Закарпаття в освітньому процесі має численні позитивні аспекти:

- збереження культурної спадщини. Розпис писанок є важливою частиною української культурної спадщини. Вивчення та практика цього мистецтва сприяє збереженню та передачі традицій та цінностей від покоління до покоління;

- формування естетичних смаків. Розпис писанок розвиває естетичний смак у дітей. Вони вчаться розрізняти красу та гармонію у формах і кольорах, що сприяє розвитку художнього смаку;
- розвиток творчості та моторики. Розпис писанок вимагає точності та уваги до деталей, що розвиває моторику та творчі навички дітей. Вони вчаться виявляти свою індивідуальність через творчий процес;
- національна свідомість. Вивчення та практика розпису писанок сприяє формуванню національної свідомості у дітей. Вони розуміють, що це частина української культурної спадщини і вчаться поважати і пишатися нею;
- підтримка української ідентичності. Вивчення власної культурної спадщини допомагає дітям зрозуміти свою ідентичність як громадян України.

Впровадження українського розпису писанок Сумщини, Київщини та Закарпаття в освітній простір закладів дошкільної освіти сприяє розвитку дітей як особистостей, виховує у них повагу до культурної спадщини та національну свідомість, та робить процес навчання більш цікавим та пізнавальним.

Народне мистецтво має багатий потенціал для виховання та розвитку дітей. Ось деякі ключові аспекти, які ми розглянули під час характеристики українських писанок Сумщини, Київщини та Закарпаття:

- зацікавлення дітей. Народне мистецтво, як правило, привертає увагу дітей своєю яскравістю, красою та несподіваністю. Це стимулює їхню цікавість та прагнення дізнаватися більше про мистецтво та культуру;
- розвиток естетичних захоплень. Вивчення творів народного мистецтва сприяє розвитку естетичних смаків дітей. Вони вчаться розрізняти красу, гармонію і виразність в мистецтві;
- формування національних почуттів. Вивчення та практика народного мистецтва сприяє формуванню у дітей національних почуттів і підвищує їхню свідомість щодо власної культурної спадщини;
- заохочення до творчості. Працюючи з елементами народного мистецтва, діти вчаться творити власні шедеври та розвивають творчість;
- виховання у дітей поваги до Батьківщини. Знайомство з національною культурою та мистецтвом сприяє розвитку в дітях поваги до своєї Батьківщини та її спадщини.

Це всі аспекти, які підтримують роль народного мистецтва в педагогіці. Використання мистецтва в освітньому процесі допомагає створити насичене та цікаве навчальне середовище для дітей, сприяючи їхньому комплексному розвитку і формуванню цінних життєвих навичок і цінностей.

Доцільним для нашого дослідження буде думка українських науковок Н. Побірченко та Н. Рогальської щодо проблеми ознайомлення дошкільників з українськими традиціями. Вчені звертають увагу на те, що педагогам необхідно самостійно добирати матеріал, максимально наближений до місцевих традицій, які за змістом є складовою загальнонаціональної культури: «...кожний вихователь дошкільного закладу має широкі можливості створення власної системи роботи, концепції використання народознавства. Матеріал повинен добиратися відповідно до регіональних особливостей, адже і традиції можуть бути різними навіть у сусідніх селах, не кажучи вже про області» [37, с. 5].

Оригінальні орнаменти на писанках не лише мають витонченість та гармонійність, але і несуть глибокий символічний зміст, який відображає зв'язок людини з природою, традиціями та культурною спадщиною.

Тому творчу діяльність дітей, під час ознайомлення їх з писанками Сумщини, Київщини та Закарпаття, можна розділити на два етапи.

Перший етап: це вивчення традиційних писанок українського народу, формування знань про символіку знаків, кольорів.

Другий етап: творчий, відтворення за допомогою архаїчних знаків на білому тлі власних думок та побажань. Формування у дітей навичок розпису писанок у такій техніці, дає можливість самостійно писати у подальшому воскові писанки. У старшому дошкільному

віці з'являються можливості для опосередкованого засвоєння дітьми знань, які виходять за межі їхнього життєвого досвіду та безпосереднього сприймання, є далекими в просторі й часі [37, с. 35].

Тому, на нашу думку, саме традиції, звичаї, обряди є найкращим засобом ознайомлення їх з українським писанкарством Карпат, Київщини та Сумщини. Діти вивчають українську культуру та мистецтво через їхню активну участь у традиціях і обрядах. Вони можуть вдягатися в традиційні костюми, виготовляти різні прикраси та предмети, що є частиною обрядів.

Як бачимо, у дітей дошкільного віку під час роботи з писанками Сумщини, Київщини та Закарпаття формуються уявлення про їх різноманітність забарвлення, рослинність, геометричність. Розвивається дрібна моторика пальців рук, формуються уявлення про кольори, їх відтінки, що сприяє сенсорному вихованню, розвиваються психічні процеси: увага, пам'ять, мислення; поповнюється та розширюється словниковий запас слів; закріплюються знання про рослинний та тваринний світ, а також про геометричні фігури, лічбу.

Таким чином, писанки Сумщини, Київщини та Закарпаття є важливою складовою української культури та народних традицій, яка формує почуття приналежності до свого народу, його традицій, мистецтва, історії.

РОЗДІЛ 2.

ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОБЛЕМИ З ВИКОРИСТАННЯ СИМОВЛІКИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОГО ПИСАНКАРСТВА)

2.1 Аналіз освітніх комплексних та парціальних програм навчання, виховання, розвитку дітей дошкільного віку.

Для подальшої роботи над магістерською роботою ми проаналізували різні програми комплексні та парціальні програми навчання, виховання та розвитку дітей раннього і дошкільного віку. Ці документи, визначають цілі, завдання і зміст роботи з дітьми з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей. У сучасній Україні дошкільні заклади мають право самостійно обирати програму виховання дітей з комплексу варіантних програм, затверджених Міністерством освіти і науки України, а також розробляти і впроваджувати власні. Ця практика сприяє більшій гнучкості та адаптації до потреб дітей, родин та специфіки кожного дошкільного закладу. У нашій роботі ми надавали перевагу опрацюванню програм, які мали національно-патріотичну спрямованість, у яких були передбачені завдання національного виховання дітей дошкільного віку.

Нами були проаналізовані програми навчання та виховання дітей дошкільного віку «Дитина», «Я у Світі», «Україна моя – Батьківщина», «Українське дошкілля», «Кольорові долоньки».

Першу ми проаналізували програму «Дитина», автор Б. Грінченко. Сучасний підхід до розвитку дітей дошкільного віку, зосереджуючись на їхньому особистісному розвитку та психологічному благополуччі. Основні принципи програми включають індивідуальний підхід до кожної дитини, гнучкий режим дня та спрямованість на творчість і художні здібності. Програма акцентує на особистісному розвитку дітей, сприяючи розвитку їхньої творчості, ініціативності та образного мислення. Вона сприяє формуванню у дітей позитивної самооцінки і допомагає їм розкривати свій потенціал, враховує зв'язок з традиціями народної педагогіки, фольклором, видами національного та світового мистецтва, що допомагає дітям розширити свій світогляд і розуміння навколишнього світу.

У розділі «Фантазери-мрійники» та «Дослідники», автор акцентує увагу на розвитку дітей знань про писанкарство, традиції та звичаї нашого рідного краю.

Наступною програмою, яку ми опрацювали, була програма «Я у Світі», автор О.Кононко. Документ має за мету оптимальне використання можливостей віку дитини для її повноцінного розвитку [2]. Програма орієнтує освітян на розвиток особистісного досвіду дитини у чотирьох основних сферах життєдіяльності:

- власне, програма ставить за мету розвивати в дитині її власне Я, враховуючи індивідуальні особливості, потреби та інтереси. Це може включати самопізнання, самовираження, розвиток особистісних цінностей та умінь.
- природний простір. Дитина вивчає природний світ, взаємодіючи з ним та розвиваючи природний складник свого досвіду. Це може включати вивчення рослин, тварин, екосистем, а також розвиток екологічної свідомості.
- предметний простір. Програма спрямована на розвиток когнітивних умінь та пізнавальних процесів дитини. Це включає в себе вивчення предметів, які оточують дитину, розвиток аналітичного мислення та вмінь розв'язувати проблеми.
- соціальний простір. Дитина вивчає та взаємодіє з оточуючим соціальним середовищем. Програма сприяє розвитку соціальних навичок, емоційного інтелекту, а також формуванню етичних та моральних цінностей.

Основні акценти програми, це гармонійний та різнобічний розвиток дитини, формування її особистості, створення в умовах закладу дошкільної освіти розвивального життєвого простору, сприятливого для:

- формування у дітей основних компетентностей;

- забезпечення балансу між «можу» і «хочу»;
- виховання у дітей ціннісного ставлення до природи, культури, людей, власного Я;
- розвиток у дітей творчих здібностей, уміння генерувати оригінальні ідеї;
- підготовка дітей до майбутнього шкільного життя.

Третьою програмою, яку ми опрацювали, була програма «Українське дошкілля», автор О. Білан. Вона особливо відзначається своєю науково обґрунтованою методологією та оригінальним підходом до дошкільної освіти. Основні принципи цієї програми відображають сучасні тенденції в освіті та спрямовані на гармонійний розвиток дітей дошкільного віку.

Програма орієнтується на формування у дітей навичок і знань з побутової діяльності, яка є важливою частиною їхнього побуту.

Ця програма сприяє ознайомленню дошкільників із своєю рідною мовою, культурою та традиціями, розвитком мовлення та формуванню навичок спілкування, художньо-естетичних здібностей.

Програма «Українське дошкілля» також має важливий історико-етнографічний матеріал і була розроблена з урахуванням регіональних особливостей. Вона спрямована на гармонійний розвиток дошкільників та їх підготовку до подальшого навчання і адаптації до умов навколишнього середовища.

Варто зазначити, що своєрідність програми полягає в тому, що вона базується на народознавстві, етнопедагогіці, елементах національної культури. Програма містить значну кількість етнографічно-історичного матеріалу.

Розширення змісту зображувальної діяльності у програмі «Українське дошкілля» включає в себе багато цікавих та важливих аспектів. Завдання з малювання різних типів, використання різних засобів та матеріалів для малювання розширює можливості розвитку дітей та розкриває їхні художні здібності. Ці завдання можуть характеризуватися таким чином:

- завдання з малювання. Програма містить завдання з різних видів малювання, включаючи предметне, сюжетне та декоративне малювання. Це сприяє розвитку різних аспектів художньої творчості дітей;
- різноманітність матеріалів. Використання різних матеріалів, таких як фарби, олівці, кольоровий папір, а також малювання на яйцях, склі та дереві, дозволяє дітям експериментувати та відкривати нові можливості для виразності;
- ознайомлення із декоративно-ужитковим мистецтвом. Програма включає ознайомлення дітей із українським декоративно-ужитковим мистецтвом, що сприяє збагаченню їхнього художнього світогляду та розумінню національних традицій;
- орнаменти та суто регіональний орнамент. Завдання з малювання передбачають вивчення та створення орнаментів за мотивами різних регіонів України. Це сприяє вивченню різноманітності українських традицій та культурних особливостей.

Ця програма сприяє розвитку художньої креативності та сприйняття краси навколишнього світу дітьми, а також відкриває перед ними можливості для творчого самовираження та дослідження художнього мистецтва.

Також ми проаналізували програму «Впевнений старт», автор Т. Піроженко. Програма «Впевнений старт» розроблена відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти як державного освітнього стандарту. Мета програми – збагачення досвіду взаємодії дитини старшого дошкільного віку з соціальним та природним оточенням через організацію специфічно дитячих видів діяльності, які формують відповідні життєві компетентності та якості психологічної зрілості. Зміст програмових освітніх завдань кожного розділу відображає комплексний підхід до процесу формування особистісних досягнень дитини (емоційно-ціннісне ставлення, знання, вміння, життєві навички), що трактується як життєва компетентність.

Реалізація програми «Впевнений старт» потребує врахування специфічно дитячих видів діяльності (спілкування, гра, образотворча, господарсько-побутова, пізнавально-дослідницька, здоров'язбережувальна діяльність). Це забезпечує формування психологічної

зрілості дошкільника, готовності дитини до систематичного навчання в умовах нової української школи (життєві компетентності та здатність до навчання: мотивація, саморегуляція, вміння спілкуватися, сформований інтерес до пізнавальної діяльності).

Ми опрацювали парціальну програму «Україна – Моя Батьківщина», автор О. Каплуновська. Мета цієї програми, це виховання національно-патріотичної особистості дитини в дошкільному віці, а також забезпечення освітнього процесу відповідною інформацією, змістом та методичними складниками, практичними порадами.

Основні завдання цієї програми: залучення дітей до вивчення та розуміння історії, традицій, культури та мови своєї країни, створення умов для формування почуття національної ідентичності та приналежності до своєї Батьківщини, розуміння та поваги до символів та національних цінностей, виховання патріотичних почуттів, любові до рідного краю та готовності брати участь у його розвитку, вивчення фольклору, народних звичаїв, традицій та мистецтва своєї нації.

Ця програма спрямована на те, щоб вже у дошкільному віці діти розвивали патріотичні почуття, любов до своєї країни та формували базові цінності, які сприятимуть їхній активній та відповідальній громадській позиції в майбутньому.

Всі ці програми відповідають вимогам Базового компоненту дошкільної освіти, а також розвивають широкий спектр художніх навичок, креативних здібностей дошкільників та сприяють їх національно-патріотичному вихованню. Програми стимулюють інтерес дітей до різних видів візуального мистецтва, включаючи декоративно-прикладне, регіональних особливостей рідного краю, писанкарства. Це дозволяє дітям розширити свій художній світогляд і виявити власні інтереси. Ці програми, на наш погляд, сприяють тому, щоб діти могли виразити свої враження, почуття та навички через образотворчу діяльність, таку як малювання, ліплення, аплікація та писанкарство. Це розвиває їхню творчу самовиразність. Діти навчаються технічним прийомам роботи з різними матеріалами та розвивають елементарну художню майстерність. Вони володіють різними техніками, що допомагає їм реалізувати свої художні задуми.

Програми стимулюють дітей до фантазії. Вони можуть експериментувати з кольорами, створювати оригінальні композиції та змінювати форми, що розвиває їхню художню креативність.

Парціальні програми навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку – це програми які фокусуються на конкретних аспектах розвитку дитини. Вони можуть бути створені для формування певних навичок, знань або цінностей у дітей. Парціальні програми зазвичай розробляються з урахуванням специфічних потреб дітей, вікових особливостей та цілей, які передбачається досягти. [2].

Основні характеристики парціальних програм навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку такі:

- специфічність. Парціальні програми мають чітко визначені цілі та завдання, які стосуються конкретного аспекту розвитку, наприклад, розвиток мовлення, національно-патріотичне виховання, формування навичок соціальної взаємодії;
- адаптованість. Парціальні програми можуть бути адаптовані до потреб та індивідуальних особливостей дітей. Це дозволяє враховувати різницю в розвитку між дітьми та надавати підтримку кожній дитині відповідно до її потреб.
- фокус на результат. Ці програми часто ставлять перед собою конкретний результат або досягнення, яке має бути досягнуто внаслідок їх впровадження. Результатами можуть бути змінні в навчальних досягненнях, навичках або поведінці дітей.
- чітко визначені методи та ресурси. Парціальні програми мають чітко визначені методи навчання та ресурси, які будуть використовуватися для досягнення визначених цілей. Це може включати в себе конкретні навчальні матеріали, інструменти або педагогічні методи.

Парціальні програми можуть бути корисними для розвитку конкретних аспектів особистості дитини та вирішення певних педагогічних завдань. Вони допомагають педагогам

та батькам зосередитися на деяких аспектах розвитку та забезпечують системний підхід до досягнення цілей виховання та навчання.

Основні парціальні програми дітей дошкільного віку:

- Програма «Україна моя – Батьківщина».
- Програма «Вчимося жити разом».
- Програма «Скарбниця моралі».
- Програма «Про себе треба знати, про себе треба дбати» [2].

Основними завданнями парціальних програм для дошкільного віку є:

- формування соціальних навичок, навичок співпраці, взаємодії з однолітками і дорослими, виховання моральних цінностей, розвиток емоційного і соціального інтелекту.
- засвоєння мовленнєвих навичок, розвиток слухання, мовленнєвої взаємодії і навичок читання.
- стимулювання пізнавального інтересу, формування навичок спостереження, розвиток уваги та пізнавальних навичок.
- ознайомлення дітей з культурними, історичними та національними цінностями, розвиток національної свідомості.

Вони допомагають створити всебічно розвинену особистість, готову до подальшого навчання та життя у суспільстві, сприяють розкриттю потенціалу дитини та формуванню її характеру і цінностей.

Проаналізувавши вище зазначені програми, можна зробити висновки, що у комплексних програмах не достатньо висвітлено національне виховання, традиції та звичаї. Так, наприклад, у парціальній програмі «Україна моя – Батьківщина» подана детальна характеристика, як ознайомлювати дошкільників з рідним краєм, виховання любові до рідного краю, формування мовленнєвої культури, толерантного ставлення до інших народів, до їхньої культури та звичаїв, традицій, виховання справжніх патріотів своєї країни. Сьогодні це має надзвичайну актуальність, оскільки в нашій країні йде війна, тому педагогічна громадськість повинна звернути увагу на виховання у дітей любові до рідної держави, знання української мови, традицій, звичаїв.

2.2. Напрямок, форми та методи роботи вихователів з використання символіки українського народу у процесі національного виховання дітей дошкільного віку (на прикладі українського писанкарства).

Національне виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу освіти є важливим завданням, яке сприяє формуванню громадянської свідомості та патріотизму дошкільників. Цей процес охоплює різні аспекти і складові, і його реалізація вимагає планування і організації:

- патріотичні цінності і традиції. Виховання патріотичних цінностей, таких як любов до рідної країни, повага до історії, культури, мови та традицій;
- формування громадянської свідомості. Діти повинні розуміти свої права та обов'язки як громадяни, а також важливість участі у громадському житті;
- знайомство з національною історією. Дітям слід розповідати про ключові події і постаті в історії своєї країни, використовуючи доступні для них форми та методи;
- сприяння мовному розвитку. Засоби мовного виховання допомагають дітям освоювати рідну мову, сприяють розвитку комунікативних навичок і формуванню ідентичності;
- екскурсії. Організація відвідування музеїв, пам'яток культури, традиційних свят та святкових заходів, що спрямовані на вивчення та відзначення важливих подій у житті країни;
- розвиваючі ігри і творчість. Використання ігор та творчих завдань для поглиблення розуміння патріотичних цінностей, розвитку креативності та комунікативних навичок;
- співпраця з батьками. Залучення батьків до процесу виховання, спільні заходи та події, які підтримують національно-патріотичний розвиток дитини;

- сприяння розвитку відповідальності. Виховання в дітях почуття відповідальності за свою країну та своїх співгромадян;
- підтримка і толерантність. Важливо навчати дітей поважати та розуміти інші культури і національності.

Всі ці аспекти можуть бути включені в річний план роботи дошкільного закладу, а також в перспективні та календарні плани освітньої роботи для різних вікових груп. Важливо, щоб національно-патріотичне виховання було системним і всебічним, і враховувало потреби та можливості кожної дитини.

Національно-патріотичне виховання у закладі дошкільної освіти – це багатогранний і різноплановий процес, який передбачає різні напрями. Основними з них, згідно з підходом Т. Поніманської, є:

- формування уявлень про найближчих людей: сім'ю, родину, рід і родовід;
- краєзнавство;
- ознайомлення з явищами та подіями суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями, звичаями, фольклором і культурою свого народу;
- формування знань про людство [39, с. 231].

Основні напрями національно-патріотичного виховання у закладі дошкільної освіти (Додаток І).

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку часто ґрунтуються на їхньому інтересі до найближчого соціального, природного і культурного оточення. Інтерес до цих аспектів навколишнього світу допомагає дітям розвивати патріотичні цінності та створює основу для формування патріотичного ставлення до своєї родини, міста, країни та свого народу.

Сім'я є першим середовищем, де дитина розвиває свій інтерес до патріотичних цінностей. Родинні традиції, обряди та розповіді про минуле допомагають дітям зрозуміти важливість родини та свого коріння.

Знайомство з рідним місцем проживання розширює горизонти дітей. Вони можуть досліджувати історію та культурні особливості свого міста чи села, вивчати пам'ятки архітектури та природні красоти, що їх оточують.

Діти можуть вивчати основні символи та пам'ятки своєї країни, вчитися поважати національний герб, прапор та гімн. Важливо розповідати їм про великі події в історії країни та важливих героїв.

Ознайомлення з історією та досягненнями видатних українців у різних галузях, таких як мистецтво, наука, література, допомагає дітям дошкільного віку розробити позитивні образи героїв та відчуття гордості за свою країну.

Вивчення свят та обрядів свого народу сприяє формуванню патріотичних почуттів. Діти можуть брати участь у святкових заходах і виготовляти різноманітні національні ремесла.

Запалюючи інтерес до цих аспектів оточуючого світу в дітей, вихователі та батьки сприяють формуванню їхньої патріотичної ідентичності. Важливо, щоб цей процес був цікавим та доступним для дітей, враховуючи їхній вік та рівень розвитку.

Ще одним важливим напрямом національного виховання є прилучення дітей до народознавства – вивчення культури, звичаїв рідного народу шляхом ознайомлення з характерними ознаками побуту українців (житло, одяг, предмети побуту, народна іграшка), народних ремесел (гончарство, вишивка, килимарство, писанкарство тощо), символів (верба і калина, вінок, рушник).

Ці напрями роботи реалізуються в усіх видах дитячої діяльності; їх можна успішно інтегрувати в усі освітні лінії Базового компоненту дошкільної освіти. Це може проявлятися в таких видах діяльності:

- участь у цільових прогулянках, екскурсіях рідним містом (селом);
- обговорення правил безпечної поведінки в місті;
- участь в майстер-класах з писанкарства;

- ознайомлення з традиціями та звичаями;
- розвиток естетичного сприйняття та міркувань у процесі читання творів про Батьківщину, малу Батьківщину; участь у розмовах, бесідах про події, які відбуваються в рідному місті, про визначні місця рідного міста;
- розгляд дидактичних картинок, ілюстрацій, які відображають ставлення людей до Батьківщини;
- участь у проєктній діяльності, продуктом якої є журнали або книжки про рідне місто;
- обговорення та складання розповідей про професії батьків;
- участь із батьками та вихователями в соціально значущих подіях рідного міста (села) [39, с. 267].

Засоби національного виховання дошкільників можуть бути різноманітні, і вони допомагають формувати у дітей громадянську свідомість, патріотичні почуття та розуміння важливості власної культурної спадщини та ідентичності:

- використання казок та розповідей про історію та культуру своєї країни допомагає дітям краще зрозуміти своє національне спадкування.
- національні пісні допомагають дітям освоювати культурні цінності та розвивати музичний смак.
- ознайомлення з національними символами, прапорами та гербами сприяє розумінню національної ідентичності.
- вивчення фольклору та національних традицій, включаючи свята, обряди та народні звичаї, допомагає дітям поглибити знання про культурну спадщину.
- малювання, ліплення, вишивка, гончарство та інші види творчості допомагають дітям розвивати художні здібності та вивчати традиції мистецтва своєї країни.
- відвідування музеїв, пам'яток культури та історичних місць допомагає дітям особисто побачити історію та культуру своєї країни.
- книги та казки відомих письменників, які відзначають культурну спадщину, можуть бути відмінними джерелами національно-патріотичної освіти.
- організація занять, підсилення яких на патріотичну тематику, допомагає дітям вчитися разом та спільно вивчати свою культурну спадщину.

Ці засоби можна поєднувати та використовувати в різних комбінаціях, залежно від потреб та можливостей дитячого садка. Важливо, щоб навчання було цікавим, доступним та відповідало рівню розвитку дітей.

Для ефективного національно-патріотичного виховання дітей у дошкільному закладі варто використовувати різні форми роботи. Це має бути комплексна і систематична робота усіх учасників освітнього процесу в закладі дошкільної освіти [39, с. 280].

Система роботи з національно-патріотичного виховання (Додаток К).

Високої результативності виховання дошкільнят можна досягти завдяки використанню різних методів, які умовно діляться на дві групи.

- Вербальні та наочні методи, спрямовані на формування в дітей суспільних, моральних уявлень, оцінок. До цієї групи належать спостереження, екскурсії, бесіди, читання художньої літератури, розгляд ілюстрацій до книжок, зразків декоративно-прикладного мистецтва різних народів; перегляд презентацій, фільмів, зокрема анімаційних; слухання музики, пісень; проведення різноманітних рухливих ігор.
- Методи, спрямовані на набуття дітьми практичного досвіду з основ морально-патріотичної поведінки. Діти здобувають досвід у процесі активного пізнання явищ і подій суспільного життя, спілкування з дорослими й однолітками під час будь-якої спільної діяльності (корисна праця, добрі вчинки, допомога людям похилого віку тощо).

Для того, заклад дошкільної освіти допомагав вихованню національно-патріотичних почуттів, життя дітей в ньому повинно бути насиченим, цікавим, таким, щоб запам'яталося надовго, стало системою радісних дитячих спогадів. Тому в арсеналі вихователів має бути цілий комплекс форм і методів роботи з дітьми.

Організація занять з писанкарства в дошкільному закладі може бути як колективною, так і індивідуальною. Ці підходи мають свої переваги і можуть бути використані в залежності від цілей та обставин.

Писанки – це не лише красиві ручні роботи, але й символи, які мають глибокий культурний та історичний контекст в Україні. Робота з ними охоплює такі аспекти:

- символіка. Кожен елемент писанки має свою символіку, яка відображає традиції, вірування та цінності українського народу. Вони часто асоціюються з природою, життям та відродженням;
- історія. Писанки мають довгу історію в Україні, їхні традиції сягають сотні років назад. Вони вчать традиції українського народу;
- творчість та самовираження. Виготовлення писанок є творчим процесом, який сприяє самовираженню дітей. Кожна писанка може бути унікальною, відображаючи індивідуальність кожного творця;
- спадковість та передача традицій. Вивчення та створення писанок передається від покоління до покоління. Це сприяє збереженню та передачі культурних та народних традицій;
- патріотизм. Робота з писанками допомагає виховувати патріотичні почуття, відчуття гордості за свою культуру та історію;

Писанки є символом української культури та національної ідентичності, і їх вивчення та створення допомагає дітям зрозуміти і відчувати цю важливу частину свого народу.

Вивчення українського писанкового орнаменту допомагає розвинути художній смак, здатність тонко і точно сприймати властивості та явища навколишнього світу, вміння спостерігати та аналізувати. Окрім того, регіональні особливості українських писанок допомагають дітям зрозуміти, як саме народні митці відтворювали навколишній світ, втілювали певні ідеї за допомогою образів, символів, знаків, кольорів різних регіонів України.

Писанкарство має безпосереднє відношення до народознавства і вивчення культурної спадщини рідного народу, а також сприяє розвитку патріотичних почуттів і збереженню традицій:

- писанкарство передає традиції та звичаї, пов'язані зі святом Великодня. Діти можуть вивчати історію та символіку писанок, а також техніки, використовувані для створення цих творинь;
- робота з писанками сприяє розвитку художніх навичок у дітей. Вони вчать вибирати кольори, малювати візерунки та розрізняти різні стилі писанкарства;
- виготовлення писанок дає дітям можливість виразити свою національну ідентичність та створювати унікальні твори мистецтва, що відображають їхнє ставлення до власної культури;
- писанкарство може бути використане для створення спільних проектів та виставок, що залучають дітей, батьків та педагогів. Це сприяє формуванню відчуття спільності та колективної творчості;
- під час писанкарства діти можуть вивчати символіку, пов'язану з писанками, а також традиції Великодня, включаючи обряди та звичаї;
- робота над писанками включає практичний досвід створення інтересних та креативних виробів, що допомагає дітям вчитися шляхом дотику та самостійної творчості [40, с. 159].

У дітей дошкільного віку під час роботи з писанками розвивається дрібна моторика пальців рук, формуються уявлення про кольори, їх відтінки, що сприяє сенсорному вихованню, розвиваються психічні процеси: увага, пам'ять, мислення; поповнюється та розширюється словниковий запас слів; закріплюються знання про рослинний та тваринний світ, а також про геометричні фігури, лічбу.

Тому творчу діяльність дітей, під час ознайомлення їх з писанками, можна розділити на два етапи. Перший етап: це вивчення традиційних писанок українського народу, формування знань про символіку знаків, кольорів. Другий етап: творчий, відтворення за допомогою архаїчних знаків на білому тлі власних думок та побажань. Формування у дітей

навичок розпису писанок у такій техніці, дає можливість самостійно писати у подальшому воскові писанки.

Отже, інтеграція різних форм та методів в освітньому процесі дошкільного закладу сприяє формуванню системи цінностей, розвитку національної самосвідомості та патріотичних почуттів серед дітей. Поєднання різних видів діяльності дозволяє створити комплексний підхід до національного виховання та ефективно вплинути на розвиток дітей. Використання писанкарства як інструмента національного виховання в дошкільному закладі може бути надзвичайно цікавим і корисним для дітей, оскільки воно поєднує в собі навчання, творчість та розуміння важливості власної культурної спадщини.

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ З ВИКОРИСТАННЯ СИМВОЛІКИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОГО ПИСАНКАРСТВА)

3.1. Критерії, показники та рівні знань дітей старшого дошкільного віку про символіку українського народу (на прикладі українського писанкарства Сумщини, Київщини, Закарпаття).

З метою визначення рівня обізнаності дошкільників з українським писанкарством нами була розроблена експериментальна частина дослідження, яка складалася з констатувального, формувального та контрольного етапів.

- Констатувальний етап. На цьому етапі проводиться діагностування рівня обізнаності дітей щодо українського писанкарства. Використовувалися такі методи, як тести, анкети, аналіз дитячих робіт.
- Формувальний етап. На цьому етапі відбувається практична робота з дітьми, спрямована на розвиток їхньої обізнаності та вмінь про українське писанкарство. Ми проводили заняття, майстер-класи, групові та індивідуальні завдання, роботу з національними символами та традиціями, екскурсії.
- Контрольний етап. Після завершення формувального етапу проводиться повторна оцінка рівня обізнаності дітей з українським писанкарством. Порівняння результатів констатувального та контрольного етапів дозволило визначити рівень обізнаності дітей.

Аналіз результатів констатувального та контрольного етапів допоміг визначити ефективність методів та прийомів, використаних під час формувального етапу національного виховання. Цей процес дозволяє покращити програму виховання для дошкільників.

Наше педагогічне експериментальне дослідження було проведено на базі Полтавського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) «Бджілка» №46 Полтавської міської ради Полтавської області. Брала участь діти старшої вікової групи «Калинка» (25 дітей) та старшої вікової групи «Чомучки» (28 дітей). У кожній групі працювали по два вихователі, а також батьки. Дошкільників було поділено на експериментальну групу (25 дітей) та контрольну групу (28 дітей).

Мета експерименту полягала у дослідженні рівня національного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Завдання констатувального етапу відображають основні цілі, які були визначені для першого етапу дослідження:

- Виявити рівень обізнаності дошкільників про українське писанкарство. Це завдання спрямоване на визначення рівня знань про українське писанкарство. Результати виконання цього завдання містять інформацію про те, наскільки діти обізнані з регіональними відмінностями українського писанкарства.
- Визначити місце і роль українського писанкарства в освітньому просторі закладу дошкільної освіти. Це завдання допомагало визначити важливість українського писанкарства в освітньому просторі ЗДО. Також зрозуміти, чи враховуються ці теми в програмах та планах роботи дошкільних закладів у процесі національного виховання.

У результаті аналізу та виконання цих завдань констатувального етапу можна визначити рівень знань дітей про українське писанкарство та рівень обізнаності вихователів про регіональні відмінності українського писанкарства, а також стан проведеної нами роботи в закладі дошкільної освіти.

Мета констатувального етапу експерименту: визначити рівні сформованості формування художніх здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами писанкарства.

У межах даного магістерського дослідження ми будемо виділяти когнітивний, народознавчо-регіональний та практичний критерії сформованості художніх здібностей у дітей старшого дошкільного віку засобами писанкарства, які представлені у табл. 3.1.1.

Таблиця 3.1.1.

Критерії та показники формування художніх здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами писанкарства

№	Критерії	Показники
1.	Когнітивний	загальні уявлення про писанкарство; обізнаність з видами писанок; виявляє інтерес і бажання до вивчення української народної писанки; ознайомлення з регіональними особливостями Сумщини, Київщини, Закарпаття; дитина знає основні різновиди української народної писанки як національного символу; проявляє відчуття задоволення від естетичного оформлення української народної писанки.
2.	Народознавчо-регіональний	знає про історію виникнення українського писанкарства, розуміється на різновидах матеріалу виготовлення українських писанок; особливості кольору, орнаменту, символіки, призначення всіх трьох регіонів; дитина має уявлення про призначення української народної писанки; орієнтується у регіональних відмінностях розписування писанок Сумщини, Київщини, Закарпаття.
3	Практичний	діти вже знаю і вміють застосовувати знання і вміння на заняттях з народознавства; застосовують, традиційні особливості, обізнаність з особливостями виготовлення писанок, їх символами; вміння та навички оздоблення писанки, прояв творчості, естетичний смак; бере активну участь у створенні робіт української народної писанки, показуючи технічні вміння та навички її оздоблення відповідно до регіональних відмінностей Сумщини, Київщини, Закарпаття, проявляє творчість, естетичний смак та креативний підхід у процесі використання української народної писанки як у повсякденному житті так і у самостійній ігровій діяльності.

Рівень сформованості знань дітей старшого дошкільного віку засобами писанкарства можна оцінити наступним чином:

Високий рівень сформованості:

- Діти мають глибокі знання про звичаї і традиції, побут українського народу, пов'язані з підготовкою і святкуванням Великодня.
- Вони орієнтуються в історії писанкарського мистецтва та мають належні знання про різновиди писанок і їх орнаментальний узор.
- Діти володіють технікою виготовлення писанок та використовують при цьому спеціальні матеріали.
- Вони володіють інформацією про символічне значення кольорів, що використовується в писанкарстві.
- Діти беруть активну участь у створенні писанок, демонструючи найкращі художні здібності та креативність.
- Вони використовують писанки у самостійній ігровій діяльності.

Середній рівень сформованості:

- Діти мають часткові знання про звичаї і традиції святкування Великоднього свята та історію писанкарського мистецтва.
- Вони розуміють загальні поняття про розмаїття писанок і можуть розповісти про певні

елементи орнаменту.

- Діти володіють не достатніми технічними навичками у виготовленні писанок та використовують певні інструменти та матеріали.
- Вони мають базові знання про кольори і малюнки, характерні для писанок, і розуміють їхнє символічне значення.
- Діти можуть брати участь у створенні писанок, але не завжди проявляють активну креативність та естетичний смак.
- Вони рідко використовують писанки у самостійній діяльності.

Низький рівень сформованості:

- Діти мають поверхневі знання про звичаї і традиції свята Великодня та мало розуміють історію писанкарського розпису.
- Вони не завжди можуть відповісти про різновиди писанок або їх орнаментальний узор.
- Діти не мають відповідних технічних навичок, здібностей та обмежено використовують необхідні матеріали.
- Вони мають обмежені знання про кольори і малюнки, характерні для писанок, і не розуміють їхнє символічне, сакральне значення.
- Діти рідко беруть участь у створенні писанок і не проявляють креативності або естетичного смаку.
- Вони не використовують писанки у самостійній ігровій діяльності.

Для визначення рівня розвитку художніх здібностей дітей старшого дошкільного віку із сфери писанкарства на початку експериментального дослідження були підготовлені завдання, спрямовані на оцінку їх знань та вмій. Зазвичай такі завдання включають в себе як практичні вправи, так і теоретичні запитання, що дозволяють визначити загальний рівень обізнаності і вмій дітей.

Критерій 1. Когнітивний (Додаток Л)

Критерії оцінювання:

Високий рівень – дитина має ґрунтовні знання, відповідає на всі запитання.

Середній рівень – дитина відповідає на 2-3 запитання.

Низький рівень – дитина не має знань про писанки.

Критерій 2. Народознавчо-регіональний (Додаток М)

Критерії оцінювання:

Високий рівень – дитина має уявлення про символи, які зображуються на писанках, проводить асоціативну лінію між предметами і схематичним зображенням.

Середній рівень – дитина має уявлення про символи, які зображуються на писанках, проводить асоціативну лінію між предметами і схематичним зображенням, але потребує додаткових запитань чи підказки.

Низький рівень – дитина має знань про символи, які зображуються на писанках.

Критерій 3. Творчий критерій

Критерії оцінювання:

Високий рівень – дитина бере активну участь у створенні робіт української писанки, показуючи вміння та навички її оздоблення відповідно до регіональних відмінностей; дитина проявляє творчість, естетичний смак; використовує писанки у самостійній ігровій діяльності.

Середній рівень – у дитини сформовано художні здібності, вона проявляє творчість, робота виконана не охайно.

Низький рівень – дитина потребує допомоги вихователя.

Результати спостережень вказують на те, що значна частина дітей не має досить інформації про українське писанкарство, його історію, традиції та особливості орнаментування писанок. Ця ситуація може бути пов'язана з недостатністю належної освіти та відсутністю свідомого виховання щодо української культури і національних традицій в дитячому середовищі.

Важливо враховувати, що національно-патріотичне та культурне виховання дітей має відігравати значущу роль у дошкільному віці, і писанкарство є важливою складовою

української культури та національних традицій. Насамперед, важливо підвищити обізнаність дітей зі своєю культурною спадщиною, вивчати та популяризувати традиції українського народу, у тому числі писанкарство. З цією метою можна використовувати різні методи і прийоми, зокрема в ігровій формі, щоб зробити процес навчання цікавим і пізнавальним для дошкільників.

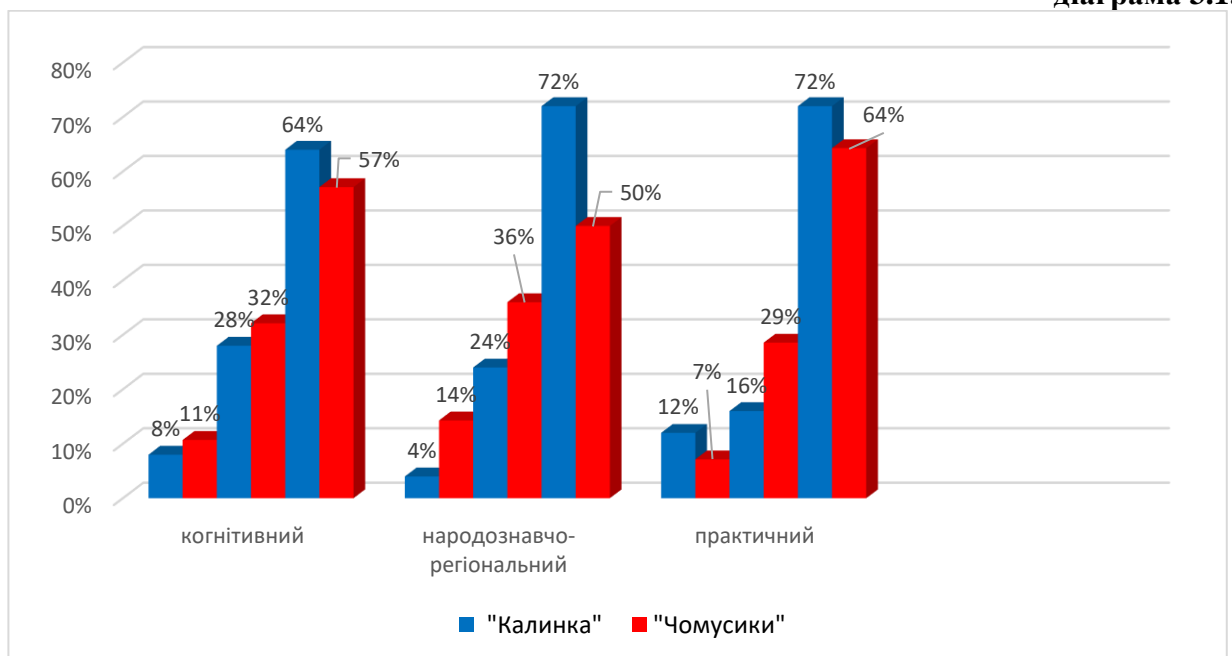
Програми виховання та навчання можуть бути спрямовані на формування патріотичних почуттів, обізнаності з власною культурною спадщиною, а також розвиток художніх здібностей через вивчення українського писанкарства. Саме такий підхід допоможе дітям краще розуміти і використовувати писанки у своєму житті та розвивати глибше почуття приналежності до свого народу та його традицій.

Рівень обізнаності дітей старших вікових груп з українським писанкарством на констатувальному етапі за трьома критеріями

Таблиця 3.2.2.

Критерії	ЕГ «Калинка» (25 дітей)			КГ «Чомусики» (28 дітей)		
	Рівні			Рівні		
	високий	середній	низький	Високий	середній	Низький
когнітивний	2 особи (8%)	7 осіб (28%)	16 осіб (64%)	3 особи (10,71%)	9 осіб (32,14%)	16 осіб (57,14%)
народознавчо-регіональний	1 особа (4%)	6 осіб (24%)	18 осіб (72%)	4 особа (14,29%)	10 осіб (35,71%)	14 осіб (50%)
практичний	3 особи (12%)	4 осіб (16%)	18 осіб (72%)	2 особи (7,14%)	8 осіб (28,57%)	18 осіб (64,29%)

діаграма 3.1.

Мал. 3.1. Рівень обізнаності дітей старших вікових груп «Калинка» та «Чомусики» з українським писанкарством на констатувальному етапі за трьома критеріями

Ми з'ясували, що у роботі вихователів є невідповідність між усвідомленням ними ролі української писанки у національному вихованні та реальним втіленням елементів писанкарства у практичну діяльність дітей. Вихователі на заняттях мало ознайолювали їх з регіональними особливостями писанок, а відтак, не вирішували завдань національно-патріотичного виховання, зазначених у Базовому компоненті дошкільної освіти.

Отже, результати констатувального етапу дослідження довели необхідність розробки та

впровадження на формувальному етапі авторської технології щодо ознайомлення дошкільників з регіональними особливостями українського писанкарства як засобом національного виховання.

3.2. Впровадження технології з використання символіки українського народу у процесі національного виховання дітей дошкільного віку (на прикладі українського писанкарства Сумщини, Київщини, Закарпаття).

Формування у дітей уявлень про регіональні особливості українського писанкарства є важливою складовою національного виховання та обізнаності з власною культурною спадщиною. Технологія може бути дуже корисною в цьому процесі, оскільки вона дозволяє створити унікальну програму, адаптовану до потреб та можливостей конкретної групи дітей.

Основні етапи створення та впровадження технології можуть включати:

- Постановка завдання. Визначення цілей та завдань методики, що включають в себе формування уявлень про регіональні особливості українського писанкарства серед дітей.
- Аналіз аудиторії. Вивчення потреб та особливостей конкретної групи дітей, їхнього рівня віку, пізнавальних можливостей та інтересів.
- Розробка змісту. Створення плану занять та матеріалів, які відповідають меті методики. Важливо включити інформацію про різновиди писанок, орнаментальні особливості та техніки різних регіонів України.
- Вибір методів і прийомів. Розробка педагогічних прийомів та інтерактивних завдань, які сприяють засвоєнню матеріалу та активній участі дітей в процесі навчання.
- Проведення занять. Впровадження методики в роботу з дітьми, оцінка її ефективності та корекція в разі необхідності.
- Оцінка результатів. Аналіз досягнень дітей в процесі виконання завдань методики та оцінка її впливу на формування їхніх уявлень про регіональні особливості українського писанкарства.
- На основі аналізу результатів можуть бути внесені зміни до методики для підвищення її ефективності.

Технологія може бути цікавим і ефективним способом формування уявлень дітей про регіональні особливості українського писанкарства та поглиблення їхнього знання про культурну спадщину України.

Спираючись на результати рівня обізнаності дошкільників про регіональні особливості українського писанкарства на констатувальному етапі дослідження ми обрали групу «Калинка», як експериментальну (ЕГ), а групу «Чомусики» як контрольну (КГ), де працювали вихователі за програмою закладу дошкільної освіти «Дитина».

Розробка алгоритму дій, тематики і конспектів занять, вибір дидактичних матеріалів та ігор, а також впровадження виховних заходів сприяють активному та ефективному засвоєнню матеріалу дітьми.

Описані етапи підготовки та проведення занять та виховних заходів є дуже деталізованими та зорієнтованими на важливі аспекти підготовки до Великодня. Такий підхід дозволяє дітям отримати глибше розуміння та повагу до українських традицій та ремесел, пов'язаних з писанкарством.

Проведення відповідних бесід, ігор та відео-презентацій про те, як українці готувалися до Великодня, є важливими для дітей, щоб зрозуміти важливість цих традицій і звичаїв. Розкриємо регіональні особливості українського писанкарства на Київщині, притаманне збереження прадавніх елементів: «безконечник», «гребінець», «вітрячок» і розпис відрізняється тяжінням до м'яких червоних тонів, рожево-червоні, деколи жовті на темно-бордовому, коричневому або зеленому тлі. Вони були не дуже яскраві. Теплі кольори писанки свідчили про те, що вона пов'язана із сонцем.

Використовувалися рослинні мотиви і дзеркальну симетрію, тобто ділилися на чотири частини. Зазвичай можна зустріти нижній солярний орнамент або рослинний, а от геометричні мотиви – рідкість. Символ «дерево життя» також набував поширення в орнаменті писанок Київщини. Зображення були дуже реалістичними, з часом перейшли на абстрактні, трансформувались у тризуби. Найбільш розповсюджені стилізовані польові квіти («дзвоники», «тюльпани», «хмелики», «ружі»), безконечники або хвилясті лінії, «берегиньки», «трироги».

Відповідно до мети нашого дослідження розкриємо регіональні особливості українського писанкарства Слобожанщини. У цьому регіоні використовувалися природні фарбники, переважно темного кольору. Писанки розписували у теплій гамі коричневого, оливкового орнаментування на чорному тлі, а світлі – зеленими, рожевими, жовтими кольорами різного орнаменту і тла; гірчичний, коричневий на чорному тлі. Орнамент був рослинний: калинове, яворове, дубове листя в оздобленні жовтої «сосонки». Дво або чотири дільне тло писанок заповнювалося обведеним товстим білим контуром з крупними мотивами «листя калини», «вітрячки», «сонячний вітер».

Такий підхід також сприяє залученню батьків та вихователів до процесу, що може підсилити ефективність виховання та забезпечити більше можливостей для діалогу та обміну знаннями між поколіннями.

Перелік форм роботи та види діяльності представлений у таблиці 3.2.1.

Форми роботи та види діяльності з дітьми ЕГ «Калинка»

Таблиця 3.2.1.

№ п/п	Період роботи	Види діяльності	Форми роботи
1.	Березень	Заготівля овочів (буряк, морква) для отримання природних фарб, а також кори та листя з дерев дубу, яблуні, вишні, цибулинного лушпиння, для розфарбовування писанок.	1.Бесіда на тему: «Великодні свята»; 2. Заняття на тему: «Великодня писанка»; 3.Дидактична гра: «Чарівні кольори»; 4.Дидактична гра «З якого дерева листочок».
2.	Квітень	Плетіння кошиків; збирання бджолиного воску для нанесення орнаменту, підбір дерев'яних дощочок для писачків, заготовка дерев'яних писанок.	1. Бесіда на тему: «Збирайте віск наші бджілки» 2. Дидактична гра «Про що дізнався розкажи!»; 2. Відео-презентація на тему: «Жив-був писачок».
3.	Травень	Збирання навесні зразків для виготовлення писанок до Свята Пасхи (видувних, дерев'яних).	1.Бесіда на тему: «Великодні символи життя»; 2.Відео-презентація на тему: «Розписуємо писанки»; 3.Міні-вистава «Як яечко писанкою стало»; 4. Заняття «Писанка символ і оберіг».

З метою формування обізнаності дітей за показниками першого критерію, нами було проведено три заняття про основні різновиди української писанки, як національного символу України. Процес вивчення різновидів писанок дозволяє дітям пізнати багато різноманітних орнаментів, колориту, символіки і традицій, пов'язаних із писанкарством. Такий підхід сприяє глибшому розумінню культурних цінностей та історії України.

Здійснення першого заняття «Неймовірна українська писанка» є важливим для формування у дітей уявлення про свято Великодня, традиції його святкування та різновиди писанок (Додаток Н). Ознайомлення з регіональними особливостями писанок на Київщині. Це дозволяє дітям збагатити свій культурний багаж та розуміння важливості цього національного свята.

Застосування різних методів, включаючи словесні, ігрові та практичні методи, сприяє більш ефективному засвоєнню інформації дітьми. Діти, поділившись на підгрупи та малюючи різні орнаменти, активно взаємодіяли та навчалися спільно. Практичні завдання також сприяють кращому запам'ятовуванню та розумінню матеріалу.

Завдання на занятті, такі як малювання орнаментів та ознайомлення з символікою, допомагають глибше зрозуміти різновиди писанок і їхнє значення у національній культурі.

Друге заняття на тему «Виготовлення крапанки» також є дуже цікавим та корисним для дітей (Додаток П). На цьому занятті діти навчаються прикрашати яйця різними кольорами та робити крапанки. Це розвиває їхню фантазію та художні здібності.

Ознайомлення з особливостями виготовлення крапанок сприяє розширенню їхніх навичок та збагаченню знань про писанкарство. Такі заняття допомагають дітям виявити свою творчість та ініціативу, а також практично застосовувати знання, які вони здобули під час попереднього заняття.

Зауважимо, що ефективність набутих дошкільниками знань залежить не тільки від їх кількості, але й від якості та вміння дітей застосовувати ці знання у практичній діяльності та у повсякденному житті. З метою формування обізнаності дітей за показниками третього критерію, ми закріплювали їх знання про регіональні традиції писанкарства, залучивши їх до активної участі у виготовленні писанок.

З вихователями також була проведена не одна бесіда на тему: «Що ви знаєте про писанкарство в Україні», «Ознайомлення дошкільників з регіональними особливостями українського писанкарства Київщини», «Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з регіональними особливостями українського писанкарства Слобожанщини і Закарпаття. (Додаток Р) Ми разом з вихователями обговорювали зміст занять, методiku ознайомлення дошкільників з українським писанкарством, принципи добору різних видів роботи з дітьми.

Отже, проведені дослідження дозволяють зробити висновки про обізнаність дітей старшого дошкільного віку про писанкарство.

3.3. Аналіз та результати експериментального дослідження

Експериментальне дослідження є важливою складовою частиною нашої роботи, оскільки воно дозволяє оцінити ефективність методики формування художніх здібностей дітей старшого дошкільного віку за допомогою писанкарства. Результати дослідження допоможуть визначити, наскільки успішно наша технологія впливає на розвиток художніх здібностей у дітей дошкільного віку.

З метою виявлення рівня розвитку художніх здібностей дітей старшого дошкільного віку до кожного критерію і показника нами були підготовлені завдання, метою яких було визначити загальний рівень знань дітей про писанкарство та сформованість художніх здібностей в дітей старшого дошкільного віку на початку експериментального дослідження.

Результати, отримані на констатувальному етапі експерименту, довели необхідність цілеспрямованого підходу до ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з писанкарством в ЗДО з метою розвитку їх художніх здібностей та розроблення технології, що сприятиме ефективності цього процесу.

Можемо зробити висновок, що після проведеного експерименту рівень обізнаності дітей старшого дошкільного віку «Калинка» про писанкарство підвищився. Дані подані в таблиці.

Рівень обізнаності дітей старшого дошкільного віку «Калинка» про писанкарство Київщини, Сумщини, Закарпаття до та після експерименту

Таблиця 3.3.1.

Критерії	ЕГ «Калинка» (25 дітей)			ЕГ «Калинка» (25 дітей)		
	До експерименту			Після експерименту		
	Рівні			Рівні		
	високий	середній	низький	Високий	середній	Низький
когнітивний	2 особи (8%)	7 осіб (28%)	16 осіб (64%)	8 осіб (32%)	12 осіб (48%)	5 осіб (20%)
народознавчо-регіональний	1 особа (4%)	6 осіб (24%)	18 осіб (72%)	10 осіб (40%)	13 осіб (52%)	2 особи (8%)
практичний	3 особи (12%)	4 осіб (16%)	18 осіб (72%)	12 осіб (48%)	11 осіб (44%)	2 особи (8%)

Аналізуючи результати рівнів знань дітей ЕГ «Калинка» на контрольному етапі ми зробили такі висновки: знання дітей про українське писанкарство: високий рівень – 32%, середній рівень – 48%, низький – 20%; уміння визначати регіональні особливості українського писанкарства: високий рівень – 40%, середній рівень – 52%, низький рівень – 8%; сформованість навичок виконувати розпис писанок Київщини, Сумщини, Закарпаття: високий рівень – 48%, середній рівень – 44%, низький – 8%. Аналізуючи результати рівня знань КГ «Чомусики» на контрольному етапі: високий рівень – 20%, середній рівень – 36%, низький – 44%; уміння дітей визначати регіональні особливості українського писанкарства: високий рівень – 16%, середній рівень – 32%, низький рівень – 52%; сформованість у дітей навичок виконувати розпис на писанках Сумщини, Київщини, Закарпаття: високий рівень – 12%, середній рівень – 36%, низький – 52%.

На контрольному етапі педагогічного експерименту проаналізовано й узагальнено результати роботи. Для характеристики динаміки сформованості обізнаності дітей з українським писанкарством зіставлено результати, отримані на констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту, який представлено у табл. 3.3.2. і у діаграмі 3.3.2.

Узагальнені результати експериментальної роботи (приріст у %)

Таблиця 3.3.2.

Критерії, показники, рівні сформованості обізнаності дітей з українським писанкарством	Групи	
	ЕГ (25 осіб)	КГ (25 осіб)
Когнітивний критерій: - високий (діти виявляють знання про звичаї і традиції українського народу щодо підготовки і святкування Великодня; про давні українські традиції розписувати (розфарбовувати) курячі яйця до свята Пасхи; про історію писанкарського мистецтва; про різновиди писанок (крашанки, писанки, дряпанки, крапанки, мальованки тощо), види орнаментування та їх елементи, спеціальні інструменти, що застосовують писанкарки, послідовність виконання роботи). - середній (частково демонструють знання про звичаї і традиції українського народу щодо підготовки і святкування Великодня; про давні українські традиції розписувати (розфарбовувати) курячі яйця до свята Пасхи; про історію писанкарського мистецтва; про різновиди писанок (крашанки, писанки, дряпанки, крапанки,	+24%	8%
	+20%	+4%

мальованки тощо), види орнаментування та їх елементи, спеціальні інструменти, що застосовують писанкарки, послідовність виконання роботи). - низький (виявляють поверхові знання про звичаї і традиції українського народу щодо підготовки і святкування Великодня; про давні українські традиції розписувати (розфарбовувати) курячі яйця до свята Пасхи; про різновиди писанок, види орнаментування, послідовність виконання роботи).	- 44%	- 12%
---	-------	-------

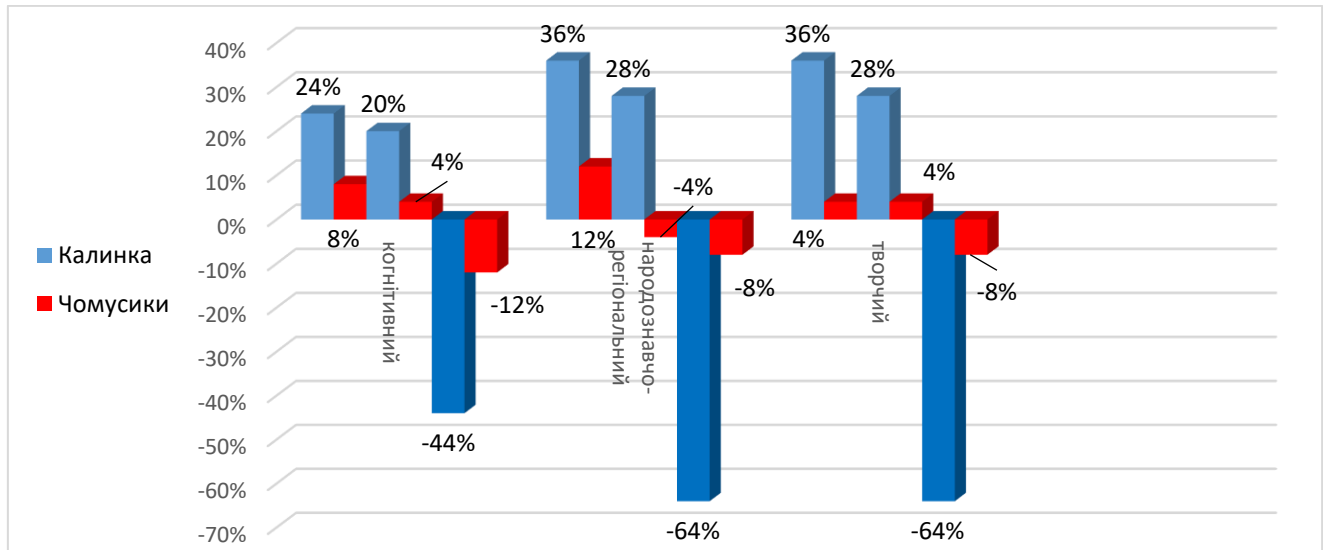
Таблиця 3.3.3.

Народознавчо-регіональний критерій: - високий (виявляють ґрунтовні знання про кольори та малюнки, які характерні для писанок Київщини і Слобожанщини, про символічне значення кольорів, які використовуються у писанкарстві цих регіонів Сумщини, Київщини, Закарпаття; демонструють уміння диференціювати писанки за орнаментальним узором і кольоровою гамою регіонів України. - середній (володіють знаннями про кольори та малюнки, які характерні для писанок Київщини і Слобожанщини, про символічне значення кольорів, які використовуються у писанкарстві цих регіонів (Закарпаття – яскраві жовто-оранжеві, червоні барви з вкрапленням зеленого кольору на чорному тлі; Сумщина – темно-червоний, чорний, Київщина – чорний, рожевий, жовтий, зелений); про створення (одержання) природних барвників; не завжди виокремлюють орнаментальний узор і кольорову гаму писанок регіонів Сумщини, Київщини, Закарпаття. - низький (недостатньо обізнані з кольорами та малюнками, які характерні для писанок Київщини і Слобожанщини; володіють знаннями про створення (одержання) природних барвників; не диференціюють орнаментальний узор і кольорову гаму писанок регіонів України.	+36%	+12%
	+28%	- 4%
	- 64%	-8%

Таблиця 3.3.4.

Творчий критерій: - високий (дитина бере активну участь у створенні робіт української писанки, демонструє вміння і навички її оздоблення відповідно до регіональних відмінностей; дитина проявляє творчість, естетичний смак; використовує писанки у самостійній ігровій діяльності). - середній (дитина не завжди бере активну участь у створенні робіт української писанки, демонструє вміння і навички її оздоблення відповідно до регіональних відмінностей; проявляє творчість, естетичний смак; не використовує писанки у самостійній ігровій діяльності). - низький (дитина без бажання бере участь у створенні робіт української писанки, демонструє вміння і навички її оздоблення відповідно до регіональних відмінностей; не проявляє творчість; не використовує писанки у самостійній ігровій діяльності).	+36%	+4%
	+28%	+4%
	- 64%	- 8%

діаграма 3.3.2.

Мал. 3.3.2. Узагальнені результати експериментальної роботи (приріст у %)

Як свідчать наведені в таблиці 3.3.2. дані, за всіма визначальними критеріями й показниками більш суттєві зміни відбулися в дітей ЕГ «Калинка» порівняно з КГ «Чомусики», що дає підстави для висновку про ефективність розробленої авторської технології з ознайомлення дошкільників з регіональними особливостями українського писанкарства.

Експериментальне дослідження національного виховання дітей старшого дошкільного віку має конкретні цілі та завдання:

- Визначення, які методи та програми для національного виховання найефективніші для дітей старшого дошкільного віку;
- Вивчення того, як національна освіта впливає на розвиток різних аспектів дітей, таких як знання, цінності, мораль та соціальна поведінка;
- Дослідження того, як діти сприймають та відгукуються на національну освіту, включаючи їхню участь та інтерес;
- Визначення, чи сприяє національне виховання у формуванні національної ідентичності та патріотичних почуттів серед дітей старшого дошкільного віку;
- Дослідження, як сімейне середовище та виховання впливають на розвиток національних цінностей дітей.

Мета експериментального дослідження дітей старшого дошкільного віку була спрямована на вивчення різних аспектів національного виховання та його впливу на розвиток дітей, що допоможе вдосконалити підходи до виховання цінностей та патріотизму в цій віковій групі.

Результати такого дослідження можуть бути корисними для педагогів, батьків, адміністраторів закладів дошкільної освіти та усіх, хто цікавиться питаннями виховання та розвитку дітей.

На основі результатів дослідження можна розробити більш ефективні програми національного виховання, а також вдосконалити методику роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Крім того, це дослідження може виявити фактори, які сприяють або заважають розвитку патріотичних почуттів, що дасть можливість удосконалити педагогічний підхід до національного виховання.

ВИСНОВКИ

Писанкарство – це українське народне мистецтво розписування яєць, зазвичай курячих, під час святкування Великодня.

Відповідно до поставлених завдань нами було зроблено такі висновки:

Згідно першого завдання, зроблено ретроспективний стан дослідження проблеми та висвітлено педагогічний потенціал українського писанкарства як засобу національного виховання дітей дошкільного віку.

Кожна країна характеризується своїми особливими знаками. Символи національної ідентичності можуть бути дуже різноманітними і унікальними для кожної країни. Вони грають важливу роль у формуванні і підтримці національного єднання та ідентичності, а також в комунікації з іншими країнами і народами через міжнародні відносини та культурний обмін.

Використання писанки у національному вихованні дітей дошкільного віку є важливим аспектом педагогіки, адже це допомагає дітям розуміти і цінувати свою національну ідентичність, формує почуття гордості за свою країну, виготовлення писанок вимагає творчої уяви, розвиває моторику та мистецькі навички дітей. Це сприяє їхньому загальному розвитку.

Відповідно до другого завдання, схарактеризовано регіональні особливості українського писанкарства Карпат, Київщини, Сумщини.

Писанки Карпат, Київщини та Сумщини характеризуються регіональною різноманітністю, але мають деякі спільні риси: використання світлих кольорів (червоний, жовтий), рослинного та геометричного орнаменту, символічних образів сонця, зірки.

Використання писанки у національному вихованні дітей дошкільного віку є важливим аспектом педагогіки, адже це допомагає дітям розуміти і цінувати свою національну ідентичність, формує почуття гордості за свою країну, виготовлення писанок вимагає творчої уяви, розвиває моторику та мистецькі навички дітей. Це сприяє їхньому загальному розвитку.

Регіональним особливостям українського писанкарства на Київщині, Закарпатті, Сумщині, притаманне збереження прадавніх елементів: «безконечник», «гребінець», «вітрячок» і розпис відрізняється тяжінням до м'яких червоних тонів, рожево-червоні, деколи жовті на темно-бордовому, коричневому або зеленому тлі. Вони були не дуже яскраві. Теплі кольори писанки свідчили про те, що вона пов'язана із сонцем. Використовувалися рослинні мотиви і дзеркальну симетрію, тобто ділилися на чотири частини. Зазвичай можна зустріти ніжний солярний орнамент або рослинний, а от геометричні мотиви – рідкість. Символ «дерево життя» також набував поширення в орнаменті писанок. Зображення були дуже реалістичними, з часом перейшли на абстрактні, трансформувались у тризуби.

Відповідно до третього завдання, ми визначили критерії, показники і рівні обізнаності дітей про українське писанкарство у закладах дошкільної освіти.

Під час нашого дослідження визначено критерії (когнітивний, народознавчо-регіональний, творчий), показники (знання дітей про звичаї і традиції українського народу щодо підготовки і святкування Великодня; про давні українські традиції розписувати яйця до свята Пасхи; про історію писанкарського мистецтва; про різновиди писанок, види орнаментування та їх елементи, спеціальні інструменти, що застосовують писанкарки, послідовність виконання роботи; знання про кольори та малюнки, які характерні для писанок Київщини і Слобожанщини, про символічне значення кольорів, які використовуються у писанкарстві цих регіонів; про створення (одержання) природних барвників; уміння диференціювати писанки за орнаментальним узором і кольоровою гамою регіонів України; участь дітей у створенні робіт з української писанки, застосування умінь і навичок її оздоблення відповідно до регіональних відмінностей, створення власного творчого продукту, уміння і бажання застосовувати писанку у власних іграх) й рівні обізнаності (високий, середній, низький) дітей дошкільного віку з українським писанкарством.

Відповідно до четвертого завдання, нами було розроблено, впроваджено та перевірено ефективність технології з ознайомлення дітей дошкільного віку з регіональними особливостями українського писанкарства як засобом національного виховання

Після проведеного експериментального дослідження ми встановили рівень обізнаності дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи «Калинка», у порівнянні з контрольною групою «Чомусики» у галузі писанкарства підвищився.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О.Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки «Мистецтвознавство»: зб. наук. праць. Київ. 2015. Вип. 33, С. 75-83.
2. Базовий компонент дошкільної освіти [Електронний ресурс] : Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-vukrayini>
3. Бех І. Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна. Київ. 2014. 29 с.
4. Білоус О., Сташук З. Школа писанкарства. Навчально-методичні рекомендації. К.: РВЦ КПДЮ, 2005. 44 с.
5. Біняшевський Е. Українські писанки. *Шкільна бібліотека*. 2008. № 3. С. 153-159.
6. Василик О. Народні традиції художніх промислів, їх зародження і розвиток Краєзнавство. Географія. *Туризм*. 2014. № 14. С. 23-28.
7. Гоцалюк А. Еволюція символіки української писанки. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2015. Вип. XXXIV. С. 92–99.
8. Громадянське виховання особистості / В. І. Войтенко, Л. А. Грицюк, М. І. Каратаєва. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І., 2007 . Кн. 1 : Законодавчо-правові та теоретичні засади. 2007. 108 с.
9. Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності : монографія / Т. І. Поніманська, І. М. Дичківська, Л. І. Врочинська, Ю. О. Глінчук, О. А. Козлюк та ін. / За наук. ред. Т. І. Поніманської, І. М. Дичківської. Рівне: Волинські обереги, 2012. 218 с.
10. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років / За ред. А. М. Огневюк. К.: ун-т ім.Б. Грінченка. 2020. 440 с.
11. Дмитрук І. Історіографія та джерела до проблеми етнографічного вивчення Гуцульщини у кінці ХІХ – на початку ХХІ століття. Прикарпатський вісник НТШ. *Думка*. 2009. № 3 (7). Історія та етнологія. С. 176–189.
12. Іваненко С. Українське народне мистецтво в наукових працях представників харківської школи мистецтвознавства першої третини ХХ століття. *Вісник ХДАДМ. Теорія та історія мистецтва*. 2014. № 7. С. 63–66.
13. Кириченко М. Український народний декоративний розпис: Навчальний посібник / М. Кириченко. К.: Знання. ПРЕС, 2006.
14. Коваль І.В. Здатність до творчості як важливий критерій розвитку особистості [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://www.confcontact.com/Okt/31_Kovali.php
15. Ковальчук І. Пише писанки бабуся, пише мама, пишу я...*Трудове навчання*. 2008. Квіт. (№ 4). С. 21-24
16. Кожолянко О. Буковинські великодні писанки: історія і сучасність. *АПСНІМ*. 2014. № 2. С. 21–25.
17. Козак Н. Писанкарство в дитсадку. *Дошкільне виховання*. 2005. № 4. С. 16 – 17.
18. Комаровська О.А. Особливості проявів обдарованості до мистецтва у дітей: за результатами експериментальних досліджень / *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2013. № 7 (33). 264-272 с.
19. Коновал Т.О. Писанкова абетка: Навчально–методичні нотатки. К.: «Світ Успіху», 2007. 208 с.
20. Коновальчук М. В. Розвиток художньо-творчих здібностей молодших школярів як передумова становлення духовної еліти в Україні [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://tdo.at.ua/publ/rozvitok_tvorchosti/rozvitok_khudozhno_tvorchikh_zdibnostei/
21. Коротка К. Значення писанок і крашанок у житті населення Харківської губернії другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес: тези доп. Міжнар. наук.-теор. конф. студ. і аспір., 8–9 квітня 2014 р., м. Харків / ред. Л. Л. Товажнянський. Харків: НТУ «ХПІ», 2014. С. 105–106.

22. Кульчицький В. Й. Філософсько-світоглядні передумови розвитку патріотичного виховання в Україні (історичний аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія педагогіка і соціальна робота*. 2013. №30. С.76-78.
23. Курчій О., Яценко К. Історичний аспект розвитку писанкарства у дослідженнях сучасних педагогів. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2015. Ч. 1. С. 179–183.
24. Кушнірук І. Мистецтво виготовлення писанок в Україні. *Початкова освіта*. 2005. № 13. С. 7–9.
25. Ликова І. О. Програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки». Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2008. 128 с.
26. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства : навч.-метод. Посібник. М-во освіти і науки, молоді та спорту України. К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. 718 с.
27. Локотош Н. Котилася писаночка... традиції писанкового розпису на уроках трудового навчання. *Трудове навчання*. 2010. № 3. С. 53–55.
28. Лоліна Н. А. Регіональні особливості символів та знаків української народної писанки [Електронний ресурс] : Режим доступу : https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/lolina_0009.pdf
29. Лоліна Н. Традиційна українська писанка: генеза та особливості геометричного орнаменту. *Вісник КНУКіМ. Серія (Мистецтвознавство) №33*
30. Ломницький Я. Формотворення та оздоблення дерев'яної писанки. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2011. № 5. С. 8–12.
31. Малиніна А.О., Малиніна І.О., Гріднєва О.Ю. Великодній сувенір. Українська народна писанка: Навчально-методичний посібник. Х.: «Скорпіон», 2005. 32 с.
32. Манько. В. Українська народна писанка. Львів: Свічадо, 2001. 46 с.
33. Наконечна О. Писанка. *Початкова освіта*. 2004. № 11. С. 22–28.
34. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. К. Шк. світ, 2001. 21 с.
35. Ознайомлення дошкільнят із народними звичаями та обрядами: Методичний посібник для педагогічних працівників дошкільних закладів. Івано-Франківськ: Обл. ін-т ПОПП. 2010. 78 с.
36. Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л. В. Артемова, Н. І. Баглаєва. К., 2002. 244 с.
37. Побірченко Н. С. Використання української етнопедагогіки в дошкільному закладі: навч. посіб. / Н. С. Побірченко, Н. В. Рогальська ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. К. Наук. світ, 2003. 117 с.
38. Поднежна К. Характеристика традиційних та новаторських методів і прийомів виконання писанок. *Наукові записки*. Серія: Мистецтвознавство. 2012. № 1. С. 180-184.
39. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: «Академ-видав», 2006. 456 с.
40. Поясик О. Традиції писанкарства у духовному вихованні учнів гірських шкіл. *Гірська школа українських Карпат*. 2013. № 10. С. 159-162.
41. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с.
42. Савчук І. Писанка – невичерпне джерело творчого натхнення. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2006. № 2. С. 30–33.
43. Стьопіна О. Г. Виховання патріотизму у студентської молоді засобами мистецтва. Автореф. канд. пед. наук. Луганськ, 2007 23 с.
44. Таранушенко С. Українські писанки, як пам'ятки народного малярства (до постановки питання) : монографічні видання, статті, рецензії, додатки, таранушенкознавчі студії. – упор. М. Красиков, О. Савчук ; наук ред. та автор передм. М. Красиков. Харків : АТОС, 2009. С. 219–226.

45. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2012. С. 14-41.
46. Титаренко В. Народні промисли України: навч. посібник. Полтава: Видавництво: «Полтавський літератор», 2011. 324 с.
47. Ткаченко В. Великодні дитячі ігри на Україні. *Вісник Переяславищини*. 9 квітня 2004. № 28. С. 9
48. Ткаченко В. Регіональні особливості розпису українських писанок кінця XIX початку ХХІ ст. / Переяславський літопис: зб. наук. ст. / [ред. колегія: Коцур В.П. (голов. ред.) та ін.]. Переяслав-Хмельницький. 2017. Вип. 12. С. 63.
49. Ткаченко В.М. Розвиток українського писанкарства кінця XIX – початку ХХІ ст.: регіональні особливості, сучасні трансформації: дис. ... к. і. н. : 07.00.05 / В.М. Ткаченко; ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. Київ, 2012. 214 с.
50. Українська народна писанка – символ Христового Воскресіння: реком. список / уклад. Гуцул Н. І.; Держ. закл. «Держ. б-ка України для юнацтва». Київ, 2009.
51. Українське дошкілля: програма виховання та навчання дітей у дошкільних закладах / уклад. О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 264 с.
52. Український народний орнамент: Вишивки, тканини, писанки / Вст. ст. Н. Сташенко. Упор. В. Комою, Н. Пушкар. Ковель: ТОВ «Ковельська міська друкарня», 2010. 36 с.
53. Українці: Свята. Традиції. Звичаї / Упоряд. І. Коверець. Донецьк: ТОВ «Альфа-Прес», 2004. 302 с. 855.
54. Шевчук А. Українські традиції – духовні опори життя і розвитку дитини. *Дошкілля*. 2008. № 1. С. 10-15.
55. Шестакова О. До питання створення колекції писанок Музею українського народного декоративного мистецтва. Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ ст.: зб. наук. праць за ред. д-ра мист. М. Селівачова. Київ: Златограф, 2004. 208 с.
56. Шкретієнко Л. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої літератури: дис.....к-та пед.наук: 13.00.08/Південноукраїнський нац.пед.ун-т ім.Ушинського, 2019. 236 с.
57. Шкретієнко Л.П. Критерії вихованості патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Київського інституту бізнесу і технологій.К.: ПВНЗ «Київський інститут бізнесу і технологій»*, 2010. №1(11), С.131-133.
58. Явоненко М.В. Художньо обдарована дитина: виявлення і розвиток [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://tdo.at.ua/publ/rozvitok_tvorchosti/obdarovana_ditina/4-1-0-11
59. Янощак-Пшибила О. Прикарпатська писанка. Проектна діяльність – проблеми та перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 5-6 травня 2017 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2017. С. 43–47.

ДОДАТКИ

Додаток А

Символ хреста

Восьмираменна зірка

Меандр

Найдавніший орнамент карпатської писанки з символом коня і дерева вічного життя.

Космацькі писанки

гуцульщина

гуцульщина

гуцульщина

гуцульщина

Додаток Д

київщина

київщина

київщина

київщина

київщина

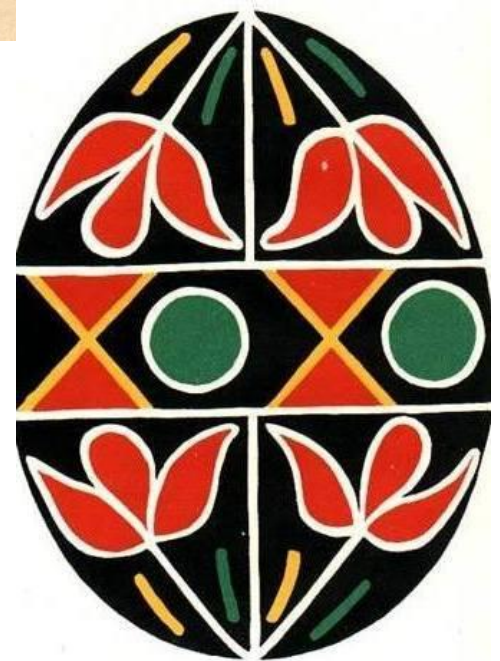
київщина

київщина

київщина

київщина

Писанка
Київщини

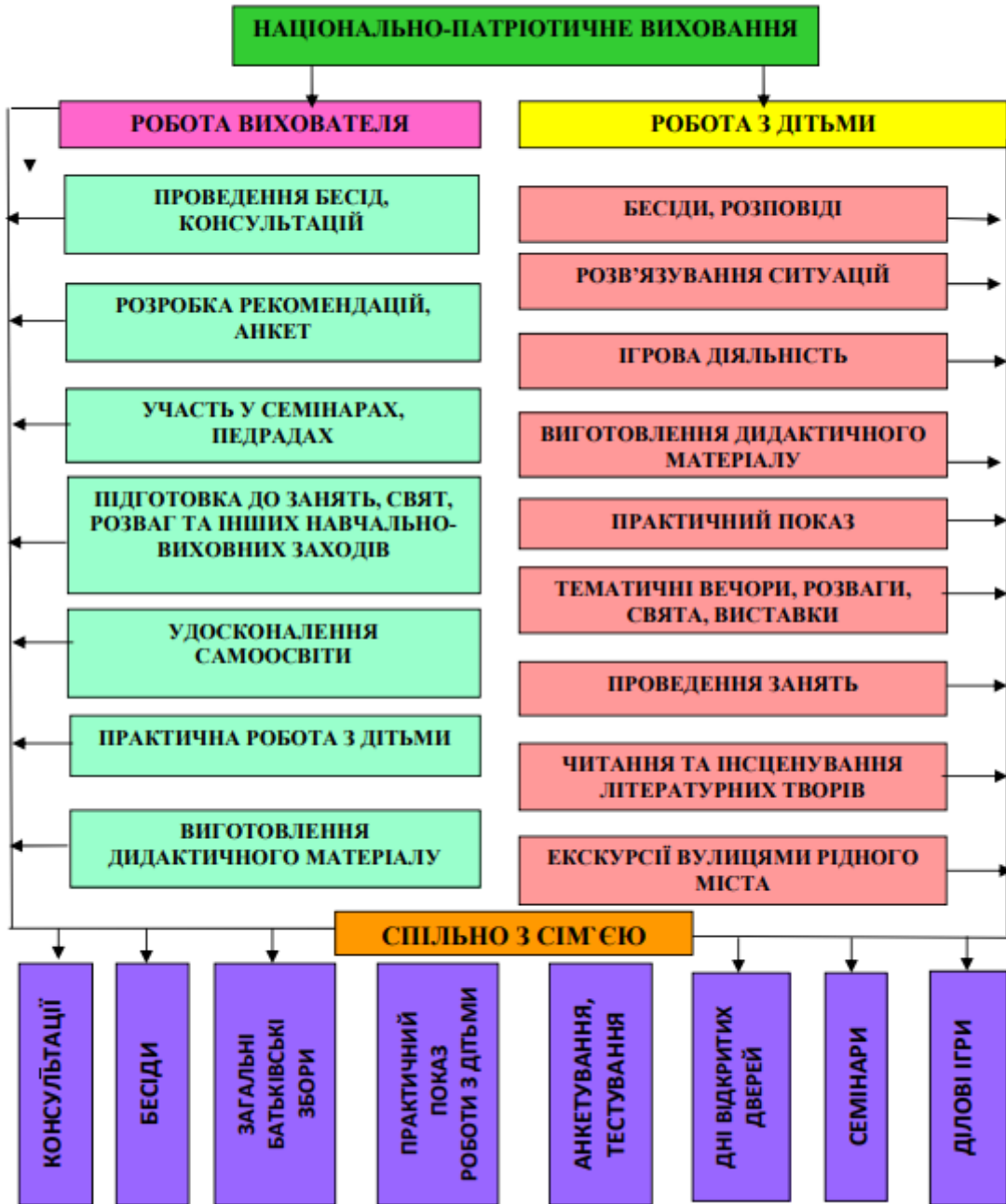
Писанка Слобожанщини

Основні напрями національно-патріотичного виховання у закладі дошкільньої освіти.

Система роботи з національно-патріотичного виховання

Система роботи з національно-патріотичного виховання

Критерії та показники формування художніх здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами писанкарства

Критерій 1. Когнітивний

Діти розповідали про.....

Показник: загальні уявлення про писанкарство Завдання 1. «Що ми знаємо про писанки»

Мета: визначити рівень знань дітей про писанки

Хід завдання: з дітьми старшого дошкільного віку проводиться бесіда.

- Що таке писанка? (Яйця, розписані спеціальним інструментом (писачком), а потім пофарбовані).
- Хто займався писанкарством? (Переважно жінки).
- Про яке диво в Україні пишуть писанки? (Про воскресіння Христа).
- До якого свята фарбують крашанки та розписують писанки? (До Великодня).
- Кому дарували писанки? (Одне одному на свята).
- Яке яйце вважається оберегом? (Розфарбоване).
- Які кольори зустрічаються на писанках? (Червоний, жовтий, зелений, блакитний, чорний).

Критерії оцінювання:

Високий рівень – дитина має ґрунтовні знання, відповідає на всі запитання.

Середній рівень – дитина відповідає на 2-3 запитання.

Низький рівень – дитина не має знань про писанки.

Завдання 2. «Вікторина»

Мета: визначити рівень знань дітей про писанки. Хід завдання:

- Чим відрізняється писанка від звичайного яйця? (Тим, що писанка розмальована).
- Чим розписують писанки? (Писачком).
- Які орнаменти-символи наносять на писанку? (Безкінечник, сонце, зигзиг, зірка).
- Чи можна читати писанки? (Так, знаючи символіку кольорів та орнаментів).
- Назвіть сучасні види писанок. (крашанка, дряпанка, мотанка).
- Коли не можна писати писанку і чому? (Коли ти з кимось посварився чи був у гніві, адже писанка – символ життя, добра і сонця).
- Коли яйце перестає бути простим? (Коли на яйце нанесли орнамент).
- Як довго можна зберігати писанку? (Якщо середину сирого яйця видути, писанку можна зберігати дуже довгий час).
- Які природні фарби для писанкарства ви знаєте? (Помаранчева – з лушпиння цибулі, червона – з бурякового соку).
- Чи можна товкти ногами рештки пофарбованого яйця? (Ні, бо за це Бог наказує хворобою).
- Куди дівають шкаралупу? (У воду кидають, дають курям, сиплять під дерева в садку).

Критерій 2. Народознавчо-регіональний**Показник: обізнаність з особливостями виготовлення писанок, їх символами****Завдання 3. «Матеріали для роботи»**

Мета: визначити рівень знань дітей про матеріали, які необхідні для виготовлення різних видів писанок.

Матеріал: писачок, пензлик, фарби, віск, ножиці, папір різного кольору, пластилін, олівці, фломастери

Хід завдання:

Роздайте дітям картки із зображеннями різних предметів, необхідних для розпису писанки. Відтак запропонуйте їм назвати призначення цих речей. Приміром:

писачок потрібен для того, щоб... (*розписувати писанки воском*); пензлик потрібен для того, щоб... (*малювати на писанках візерунки*); фарби потрібні для того, щоб... (*розфарбовувати писанки й крашанки*); віск потрібен для того, щоб... (*наносити на писанку візерунки, які*

залишаться незафарбованими);

свічка потрібна для того, щоб... (*розігрівати віск*). Критерії оцінювання:

Високий рівень - дитина правильно вибирає матеріали для створення писанок, розповідає про їх призначення

Середній рівень - дитина правильно підбирає матеріали, але не може розповісти про їх призначення

Низький рівень - дитина не правильно підбрала матеріали

Завдання 4. «Символи»

Мета: визначити рівень знань дітей про матеріали, які необхідні для виготовлення різних видів писанок.

Матеріал: зображення символів, які зображуються на писанках Хід завдання:

Розглянь ці символи, як ти вважаєш, що вони означають?

Розглянь зображення писанок, символів на них. Утвори пари між писанками й реальними «прототипами» символічних елементів їх розпису на малюнках.

Дош

Дерево життя

Зірка

Вода

Сонце

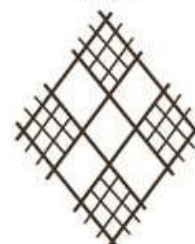
Олень

Квітка

Риба

Ромб

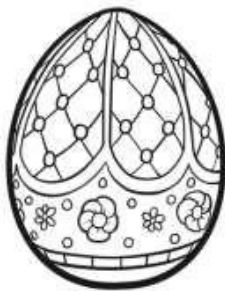
Показник: вміння та навички оздоблення писанки, прояв творчості, естетичний смак

Завдання 5. «Прикрась писанку»

Мета: визначити рівень творчого розвитку та естетичного смаку дитини, вміння використовувати всю гамму кольорів.

Хід завдання:

Вихователь пропонує дітям вибрати одну із запропонованих писанок і розфарбувати її.

Заняття на тему «Неймовірна українська писанка»

Мета: Збагачувати знання дітей про звичаї та традиції українського народу – святкування свята Великдень; розвивати пізнавальний інтерес до символів і кольорів писанки, крашанки. Також розглянемо регіональні особливості Київщини, Слобожанщини і Закарпаття. Розвивати творчу уяву, асоціативну пам'ять, мислення; сприяти розвитку самостійності, зосередженості. Виховувати інтерес до традицій українського народу, образотворчої діяльності

Матеріали та обладнання: ілюстрації за темою, картинки із зображенням хлібних виробів, паски; крашанки, писанки Київщини, Слобожанщини і Закарпаття.

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Привітання

Усміхнемось сонечку: «Здрастуй золоте!»
 Усміхнемось квітоньці: «Хай вона росте!»
 Усміхнемось дощику: «Лийся мов з відра!»
 Друзям усміхнемося : «Зичим їм добра!»
 Рада в садочку, малята, усіх вас вітати,
 Хочу вам дещо я розказати.

- Діти, скажіть, яка тепер пора року? (Весна)
- А які місяці нам принесла весна? (Березень, квітень, травень)
- Ось і прийшов до нас другий весняний місяць. Назвіть його будь ласка. (Квітень)
- Чи раді приходу квітня дорослі, діти, рослини, тварини, як ви вважаєте? Чому?

Розповідь вихователя про весну.

- Яка чудова пора року - весна. Як багато гарного настрою й тепла вона нам принесла, і дорослим, і дітям. З її приходом пробуджується природа, а на землю приходять радісні, веселі свята.

Яке найбільше свято ми будемо відзначати скоро (Великдень)

- Так, цього дня воскрес Ісус Христос. До цього свята готуються заздалегідь. Тож, про те, як святкують Великдень в Україні, ми дізнаємось на нашому занятті.

Неділю перед Великодньою неділею називають Вербною. Жінки, нарізавши вербових гілочок, несли їх до церкви освятити. Тому, що верба – символ (діти доповнюють) – пробудження природи. Свячену вербу дуже шанують, її закладають за ікони (від недуги та грому), виганяють нею на Юрія перший раз худобу, щоб гарно паслась, не хворіла. Було, зазвичай, матері, принісши посвячену вербу, неодмінно «били» нею дітей.

Не я б'ю, верба б'є, За тиждень – Великдень. Недалечко червоне яєчко.

Будь здоровий, як вода, Будь багатий, як земля, Будь плідний, як лоза.

Великдень завжди святкують і святкували в неділю. Тиждень перед Великоднем називають білим або чистим, або ще за нього кажуть страстний тиждень. Кожен день цього тижня має своє призначення.

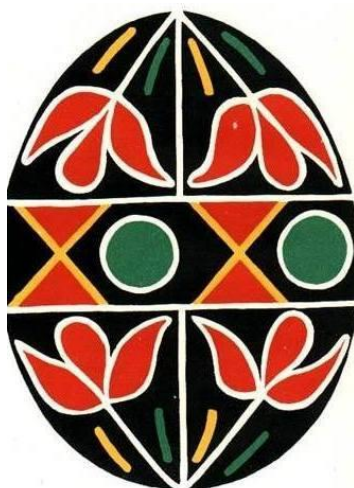
Вихователь: Найдавнішими вважаються крашанки – це яйця одного кольору. Згодом виникли багатоколірні крашанки, в яких застосовувались різноманітні природні барвники. Такі фарби, на відміну від сучасних, мали приємні м'які відтінки. Але колір в крашанці з'явився не лише заради краси, а й отримав своє символічне значення, походження якого не випадкове. Я пропоную вам обрати крашанку і відгадати, що символізує колір великоднього яйця. (*Вихователь вислуховує розповіді дітей*).

- **Жовтий, золотистий, оранжевий кольори** означають тепло, надію, небесні світила, врожай в господарстві.
- **Червоний колір в крашанках** символізує добро, радість життя, для молодих - надію на щасливий шлюб. Саме червоне яйце є головним символом Воскресіння, жертвності і небесного вогню.
- **Зелений колір** означає весняне пробудження природи, надію на гарний врожай.

- **Блакитний** - небо, повітря, а також здоров'я.
- **Бурий, коричневий** - землю і її приховану життєдайну силу.
- **Чорний колір**- колір ночі, потойбіччя, всього невідомого і таємного.
- **Темні крашанки** фарбували на проводи, як вираз поваги до тих, хто відійшов у інший світ.

Вихователь: Давайте розглянемо писанку Київщини.

Вихователь: Писанки з Київщини дещо схожі на полтавські, однак тут частіше зустрічаються геометричні мотиви (трикутники, зірочки), тваринні (курячі лапки) та зображення квітів. Кольори орнаментів більш насиченні та досить великого розміру. Київські писанки вирізняються яскравими зображеннями солярних знаків та рослинних мотивів.

Вихователь: Прикарпатські писанки мають жовте, помаранчеве та чорне забарвлення. На писанках зображають церкви з хрестами, свастику та розп'яття зі схематично зображеною людиною.

Вихователь: Писанки Гуцульщини вважались найінформативнішими – на них можна було прочитати цілу історію про життя людини. Початково гуцульські писанки мали жовтогаряче забарвлення, пізніше на них з'явилися й інші кольори: блакитний, червоний, рожевий та фіолетовий. Кожен колір мав символічне значення: чорний – земля, червоний – життя, сила, здоров'я та кохання, білий – чистота та святість, жовтий – колір сонця та достатку, зелений – весна та пробудження природи від зимового сну. Серед візерунків на гуцульських писанках зустрічаються хрест (символ Бога), трикутник (подружня пара), драбинка (символ прагнення до вищого), дерево (дерево життя, дерево роду), а також тваринні та рослинні мотиви: дубові листочки (сила), колоски (достаток, гарний врожай), пташки. Гуцульські писанки вирізняються тонкістю, ніжністю та мініатюрністю.

Вихователь:Ну що діти поговоримо, що ми повинні робити за тиждень до Пасхи.

Понеділок

Понеділок білить хату - любить, певно, працювати:
і кути побілить й стелю, щоб Великдень був веселий!

Вівторок

Шурхіт. Шум. Рипить в оселі: чисто-начисто підлогу -
шури-шури! – тре завзято наш вівторок довгоногий.

Середа

Пишна пані середа і пере, й прасує.

До Великодня, ще б пак, хату облаштує!

У Велику середу обливали свіжою (холодною) водою худобу, вірячи, що ця вода помічна.

Четвер

Чистий четвер – чистий вдосвіта піднявся
ще до сходу сонця начисто скупався.

Існує повір'я, що в четвер до сходу сонця ворон носить своїх дітей купатися в річку. Хто викупається раніше дітей ворона, той буде здоровим цілий рік.

Здавна українці вірять у магічну силу страсної свічки, запаленої в церкві у Страсний (Чистий) четвернапередодні Великодня. Необхідно будь-що донести цей вогник додому, не загасивши його. Для цього роблять спеціальні ліхтарі з кольорового паперу або фарбованого скла, які захищають тремтливое полум'я свічки від вітру.

П'ятниця

П'ятниця пече паски – господиня вміла:

склянки зо три молока до цеберка влила,

трохи борошна, яєць, додала й ванілі,

щоби пригощати всіх вранці, у неділю.

Вихователь: Що ваші батьки роблять перед Пасхою?

Динамічна вправа. Діти піднімаються. Чи пекли ви коли-небудь паску? Чи допомагали мамі? Чи знають як це робиться? Завдання полягає в тому, щоб зімітувати рухами весь процес випікання паски – сиплемо муку, розбиваємо яйця, вимішуємо тісто... аж до останнього руху – поїдання смачного кексу.

Субота

У суботи, ой, роботи - пише писанки субота,

ясні крашанки фарбує, вимальовує-малює.

Гра «Склади писанку» (додаток).

- Діти у наших сім'ях є прекрасна традиція освячувати велекодній кошик, тож і ми сьогодні постараємось зібрати такий кошик, але щоб його зібрати нам потрібно відгадати загадки.

В кожнім Місті і селі	Продукт із м'яса	Воно у каші розтає
-----------------------	------------------	--------------------

На Великдень Головна На столі (паска)	Без якого нема свята. (ковбаса)	І та Смачнішою стає. (масло)
Молоко в казан залили Довго парили варили Аж поки протомилося І твердим зробилося. (сир)	Приправа ця до страв корисна, Хоч саму не сила їсти, З очей сльози пустить він, Такий їдкий пекучий. (хрін)	Барвисте яйце По столу котилось, З ковбасою подружилось, Біля хрону покрутилось, І в храмі освятилось. (писанка)

Неділя

Великдень – дзвонять дзвони звідусіль!

Христос Воскрес! То ж славимо усі!

Христос Воскрес !Воістину Воскрес!

Сміється сонечко в усій його красі!

Христос Воскрес! Воістину Воскрес!

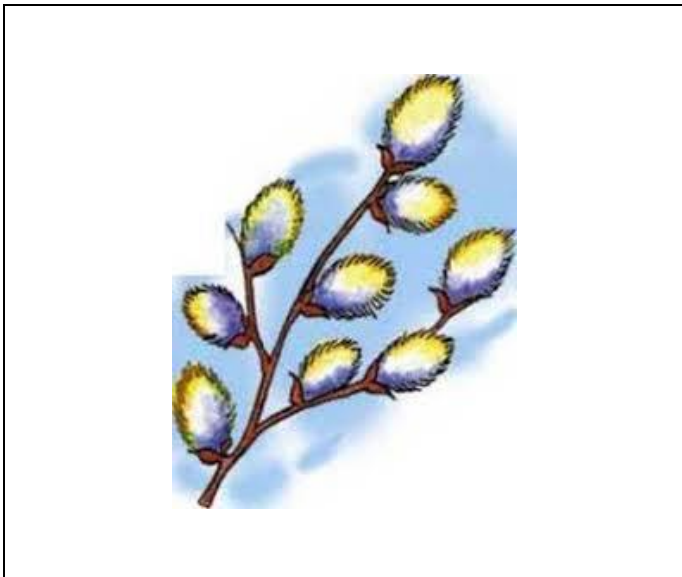
Підсумок. До якого свята ми готуємося? Які основні символи Великоднього свята? Що роблять з крашанками і писанками?

Гра «Склади писанку» (додаток).

Гра «Збирання великоднього кошика» (додатки)

Заняття на тему «Виготовлення крапанки» для дітей старшої вікової групи

Тема. Виготовлення нетрадиційної крапанки.

Мета. Навчити виготовляти нетрадиційну крапанку, ознайомити з особливостями святкування Великодня в нашій місцевості, з легендами і повір'ями, пов'язаними з цим святом і з писанками: розвивати естетичні смаки, виховувати шанобливе ставлення до народних звичаїв, а також акуратність, сторонність, любов до праці.

Обладнання: яйце, пофарбоване в один колір, голка або шпилька, відходи телеграфної стрічки: зразки робіт, клей.

Хід заняття.

I. Організаційна частина

а) підготовка робочих місць дітей;

б) організація групи до роботи.

Щоб заняття пройшло немарно,

треба сісти рівно, гарно.

Зараз сядуть лиш дівчата,

а за ними – і хлоп'ята.

- Сідайте рівненько і дуже уважно слухайте, нас чекає надзвичайно цікава робота. А ще до нас хтось завітам в гості. А хто – зараз дізнаємось.

II. Повідомлення теми і завдань заняття.

1. Інсценізація фрагменту казки “Курочка Ряба”.

(Для цього готуємо наперед дітей, можна запросити старшу жінку, яка вміє виготовляти писанки).

Іде бабуся, тримає в руках шкаралупку від яйця і плаче.

Баба. Ой, горе мені, горе! Що ця довгохвоста мишка народила.

Курочка. Що сталося, бабцю? Чого плачеш?

Баба. Як же мені не плакати? Поклала я яєчко, що ти знесла, на полицку. Бігла мишка, хвостиком зачепила, яєчко впало і розбилось. А я хотіла на свята писанку розмалювати.

Курочка. Не плач, бабусю. Я знаю, що треба робити. Давай попросимо діток, нехай нам допоможуть.

Баба. А де ж ті дітки?

Курочка. Ось, сидять, і готові нам допомогти.

Баба. А чи ж зуміють? Вони такі маленькі.

Вихователь. Вони хоч і маленькі, та ручки в них умілі. Сідайте та попрацюємо разом. (до дітей) – А чи знаєте ви, до якого свята виготовляють писанки? (до Великодніх свят).

2. Розгадування ребуса.

– Діти, ви певно знаєте, що яйце не тільки розфарбовують, а й оздоблюють різними способами. А про те, як ми будемо оздоблювати великоднє яєчко, ви дізнаєтесь коли розгадаєте ребус. Правильно, ми виготовимо крапанку.

III. Виклад нового матеріалу.

Розповідь вихователя (з демонструванням зразків). Крапанка, як і писанка, виникла давно. Традиційну крапанку роблять так: якщо цяточки повинні бути білі, то на білому яйці легенько наводимо контури орнаментом, а по цих контурах воском робимо маленькі цяточки; занурюємо яйце в фарбу (червону, коричневу або зелену). Можна надати цяточкам легенького світлого відтінку. Для цього яйце спочатку зафарбовуємо в жовтий чи оранжевий, колір. По цьому фоні робимо воском цяточки, тоді занурюємо в темну фарбу. Коли крапанка готова, обтираємо віск. Виходять чорна крапанка. А ми будемо робити її іншим способом, а яким – дізнаєтесь згодом, бо бабуся ще хоче розповісти нам щось цікаве.

2. Розповідь бабусі.

– Діти, а чи знаєте ви, для чого взагалі роблять писанки? Ще моя мама розповідала мені таку легенду. Доля світу залежить від того скільки писанок кожного року пишеться. Доки

люди пишуть писанки, світ буде існувати, а коли цей звичай зникне, тоді зло у вигляді страшного диявола звільниться з залізних пут і знищить світ. Цей диявол живе під землею, прикутий до скелі ланцюгами. Щороку він посилює своїх слуг навколо світу, щоб ті підглянули чи пишуться ще писанки і скільки їх зроблено. Коли багато, то залізні пута ще більше стискають диявола і він втрачає силу, бо краса і людська любов перемагають найбільше зло. Отож, і ми з вами сьогодні докладемо зусиль, щоб зло не могло вирватись на землю, і виготовимо один з різновидів писанки – крапанку.

IV. Демонстрація та аналіз зразка виробу.

1. Показ готового зразка.

– У моїх руках – готова крапанка. Уважно розгляньте її.

2. В який колір зафарбоване яйце?

- Який орнамент викладено білими кружечками?

V. Попереднє планування технологічного процесу.

1. Нанесення на зафарбоване яйце простим олівцем контурів орнаменту.

2. Поступове нанесення на лінії орнаменту клею ПВА.

3. Викладання орнаменту кружечками.

VI. Інструктаж по виконаю технологічних операцій.

1. Розповідь вихователя. Ви мали завдання: за допомогою відвару з лушпиння цибулі зафарбувати яйце в один колір. У вас на столах є такої маленькі паперові кружечки (відходи з телеграфної стрічки), за допомогою яких ми й виготовимо нашу крапанку. Виготовляти її таким способом легше, ніж воском. Спочатку на зафарбоване яйце олівцем легенько наносимо орнамент. Він може бути геометричний (кружечки, ромбики, трикутники, квадратики), рослинний (квіточки, гілочки, верба), тваринний (коник, олень, пташка) чи інший. Тепер беремо клей, за допомогою. Сірничка чи шпильки наносимо його по лініях орнаменту (не на весь, а на частинку, щоб не встиг висохнути). Тоді голкою чи гострим кінцем шпильки ледь намочивши її у клей, беремо кружечки і викладаємо ними орнамент. Коли робота закінчена, треба почекати деякий час, щоб увесь клей висох. Крапанка готова.

VII. Самостійна практична робота дітей.

1. Інструктаж з техніки безпеки.

– Давайте пригадаємо правила безпечної праці з голкою.

2. Виконання технологічних операцій дітьми.

3. Інструктаж поточний.

4. Фізкультхвилинка.

5. Контроль за дотриманням техніки безпеки.

VIII. Підсумок заняття.

1. Виставка робіт.

2. Аналіз та оцінка робіт.

– Ви всі чудово впоралися з завданням. Давайте на закінчення послухаємо віршик (один з дітей читає вірш).

Пише писанки бабуня,
пише мама, пишу я.
А чия найкраща буде?
Я гадаю, що моя.
І бабуня так говорить,
так і мама каже так теж.
- Правда, таточку? – питаю.
Зразоки крапанок

Бесіда

Бесіда на тему: «Ознайомлення дошкільників з регіональними особливостями українського писанкарства Київщини і Закарпаття»

Мета: Ознайомити дітей з писанками та видами різних регіонів, а особливо з Київщиною; формувати інтерес до писанкарства – як виду мистецтва; розвивати творчі здібності дітей, уяву та зв'язне мовлення; виховувати любов та глибоку повагу до традицій свого краю, до рідної української землі.

Матеріал: картинки з писанками різних регіонів: Київщини, Закарпаття.

Хід бесіди

Вихователь: Сьогодні діти ми з вами поговоримо про традиції святкування Пасхи. Тема нашої бесіди Писанки Київщини та Закарпаття. Кожен з вас напевне святкує це свято із родиною. Що вам відомо про нього?

Анастасія: Ми з батьками ходимо до церкви;

Дмитро: Я з мамою готую пасочку на Великдень;

Вихователь: Діти, я розповім, що таке писанка і які види бувають?

Крапанки - яйця, на які воском наносять крапочки і занурюють у барвник. Потім віск знімається гарячою водою. Дряпанки - після фарбування яйця на ньому потім голкою вишкрябують візерунок. Мальованки - дерев'яні розмальовані яйця-сувеніри.

Вихователь: поговорим ми сьогодні про писанки. Писанка, це яйця, розписані спеціальним інструментом, а потім пофарбовані. Віск знімають за допомогою гарячої свічки. Писанки писали лише жінки і молоді дівчата. Для українців розпис писанки – це не просто фарбування яйця у різні кольори. Писанка була оберегом кожен елемент мав своє значення. Їх потрібно було дуже правильно підбирати та поєднувати. Цей процес роботи був дуже складним. Його навчали змалечку. Писанка в кожному регіоні своя.

Вихователь: діти, зараз поговоримо про писаки Київщини

Вихователь: Які писанки писали на Київщині? (Малюнок 1)

Писанки на Київщині дуже схожі на Полтавські писанки. Тут кольори червоний і жовтий, а от візерунки тут найчастіше зустрічаються «зірочки», «трикутнички» та «курячі лапки», а ще квіти. Зазвичай малюнки тут великі. Київські писанки вирізняються яскравими зображеннями знаків сонця та рослинних мотивів.

Вихователь: Які писанки на Закарпатті? (Малюнок 2)

Вихователь: Діти на Закарпатті дуже багато різних писанок, а я вам розповім про писанки на Гуцульщині.

Писанки Гуцульщини вважались найінформативнішими – на них можна було прочитати цілу історію про життя людини. Початково гуцульські писанки мали жовтогаряче забарвлення, пізніше на них з'явилися й інші кольори: блакитний, червоний, рожевий та фіолетовий. Кожен колір мав символічне значення: чорний – земля, червоний – життя, сила, здоров'я та кохання, білий – чистота та святість, жовтий – колір сонця та достатку, зелений – весна та пробудження природи від зимового сну. Серед візерунків на гуцульських писанках зустрічаються хрест (символ Бога), трикутник (подружня пара), драбинка (символ прагнення до вищого), дерево (дерево життя, дерево роду), а також тваринні та рослинні мотиви: дубові листочки (сила), колоски (достаток, гарний врожай), пташки. Гуцульські писанки вирізняються тонкістю, ніжністю та мініатюрністю.

Вихователь: ось ми і познайомились з писанками Київщини та Закарпаття.

Вихователь: діти, вам писанки сподобалась?

Анастасія: мені всі сподобалася писанки.

Анастасія: на Київщині писанки має два кольори це червоний, жовтий.

Дмитро: мені сподобалась теж писанки Київщини.

Вихователь: На якій писанці використовують такі кольори: жовте, помаранчеве та чорне забарвлення.

Федір: Це писанки Закарпаття.

Марія: так ви розповідали про писанку на Гуцульщині.

Вихователь: діти, скажіть про які символи ми сьогодні говорили?

Федір: ми говорили, сьогодні про символи такі як «тюльпани», «дубові листочки», «ружі», «зірки», «пташки», «колоски», а також поєднання рослинних та солярних мотивів.

Вихователь: діти, ви сьогодні були дуже розумні, кмітливі, а також уважні. Я сподіваюсь, що ви добре ознайомились з різновидами писанок. Тепер ви може розповісти своїм батькам, що ми сьогодні з вами говорили про писанки Київщині і Закарпаття.

*Малюнок 1**Малюнок 2**Малюно 3*

Конспект бесіди з вихователями «Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з регіональними особливостями українського писанкарства Слобожанщини і Закарпаття».

Мета: поглибити знання вихователів про особливості оздоблення писанок в різних регіонах України; збагатити уявлення про значення символів на писанках різних регіонів: Слобожанщини і Закарпаття надати рекомендації щодо створення орієнтованого плану проведення занять.

Обладнання та матеріали: картинки із зображенням писанок різних регіонів, таблиці, схеми, відео, приклади конспектів занять.

Хід бесіди:

Доброго дня, вихователі. Сьогодні ми з вами поговоримо про особливості писанкарства в різних регіонах України, а саме: Слобожанщини і Закарпаття. Явище писанкарства виникло задовго до прийняття християнства і має давні традиції. За уявленнями наших далеких предків, на землю поверталось божество життя і родючості з неволі злої чарівниці зими, а яйце вшановували як символ весняного відродження й оновлення, як джерело життя і першооснову Всесвіту. Яечко було емблемою Сонця, Весни. Птахи починають нести і висиджувати яйця лише весною, із сонцем. Яечко було амулетом, з допомогою якого людина заворожувала та з'єднувала в собі добрі сили, лихі ж відвертала. Порівняльний аналіз писанок різних народів Європи доводить, що найкрасивішими є українські писанки. Вони пов'язані з численними віруваннями та стародавніми звичаями, їх візерунки найрізноманітніші і найбагатші за змістом, стверджує шведський учений Арне. Він доводить, що саме в Україні виник звичай крашення писанок, а згодом поширився і в інших країнах світу.

Писанка Слобожанщини

Сам процес виготовлення писанки має свої особливості. За народним віруванням, крашанки готують у Великодню суботу, тому що яйця, пофарбовані в п'ятницю, швидко псуються, а зроблені в суботу зберігаються протягом усіх свят. Яєць фарбують тринадцятеро (мають на увазі 12 апостолів і Спасителя). Найбільше готують червоних крашанок, не годиться робити чорних, бо вони нагадують про кров «лукавого». Перше пофарбоване яйце зберігають і, коли треба, «підкурюють» ним хворого на пропасницю.

А ось на **Поділлі** вважають, що найкращий час починати роботу з писанками — на другий день після Христопоклонної неділі, а на Сорок Святих треба виписати «сорок клинців». У Вербну неділю та на Благовіщення (7 квітня) нічого не можна робити. А щоб писанки довго зберігалися, їх треба пекти в Чистий четвер.

- Пропонуємо переглянути відео про особливості подільської писанки

→ <https://www.youtube.com/watch?v=Oj4xiybmMcI>

Топтати ногами рештки пофарбованого яйця чи писанки — великий гріх. Хто буде це робити, того Бог покарає хворобою. А ще люди з року в рік зберігають свячені крашанки, а як трапиться пожежа — перекидають їх через вогонь, вірячи, що він згасне.

- *Пропонуємо переглянути відео про традиції виготовлення писанки*

→ https://news.24tv.ua/use_shho_vi_ne_znali_pro_istoriyu_velikodnih_pisanok_n679254

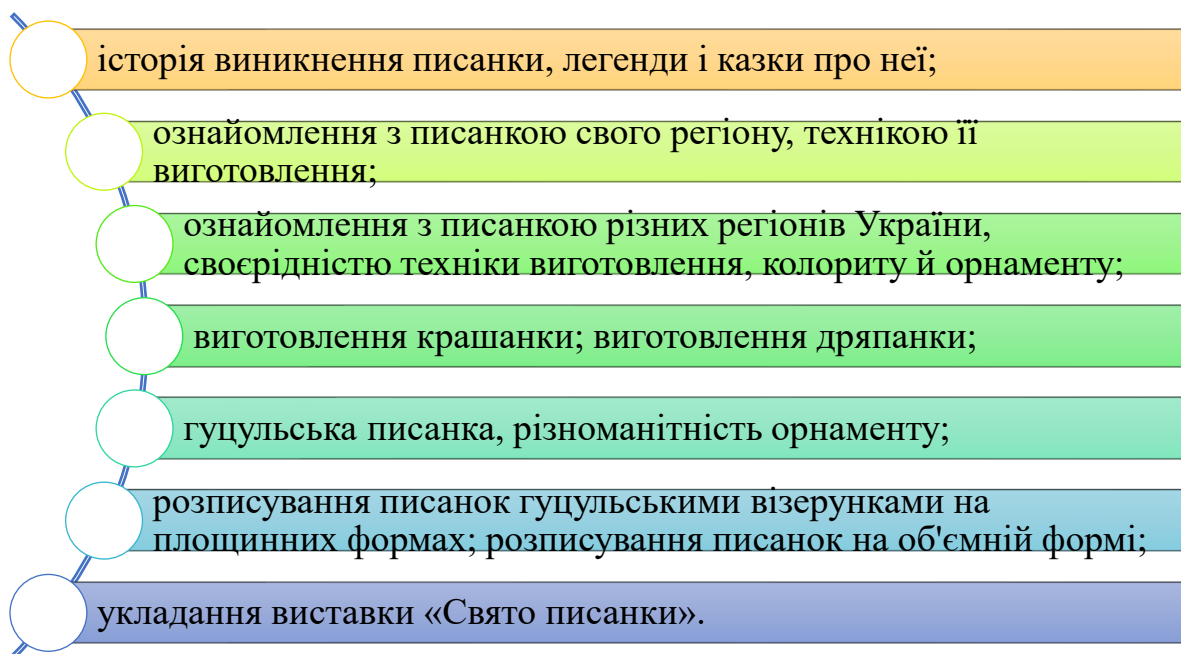
Таке своєрідне ознайомлення з писанкою як витвором мистецтва й оберегом має на меті закріпити також знання дітей про звичаї та обряди українського народу. Окремо потрібно пояснювати дітям і процес її виготовлення. Він відбувався в певний час, з певними «формулами», заговорами, з зображенням чарівних знаків — малюнків та відповідними кольорами — фарбами.

- *Пропонуємо подивитися відео про особливості малювання символів на писанках*

→ <https://youtu.be/J60eCUBocrM>

Так, наші пращури вірили, що писанка має магичну силу. А старі люди і сьогодні вважають писанку особливою святістю, яка приносить добро, щастя, достаток, захищає людину від усього злого.

- *Для роботи з дошкільниками можна використати наступну **орієнтовну тематику занять з писанкарства:***

- Якщо у вас виникли запитання, то просимо їх озвучити, а ми з радістю на них відповімо.

Відповіді на запитання

Технологія писанкарства

Прилади й матеріали:

Сирі повні білі яйця, писачки, свічки й сірники, тарілочки, скляночки й ложечки, барвники, оцет, серветки, шило й надфіль, зразки робіт

Робота писачком:

1. Писачок тримають у руці, як олівець, спираючись мізинцем на яйце.
2. Спочатку піднесіть писачок до верхівки вогника свічки, нагрійте його, не торкаючись голкою писачка до гнота, тому що вона заб'ється попелом.
3. Гарячим писачком необхідно відразу зачерпнути в нього розігрітий віск, знову підігріти й, не втрачаючи часу, тому що віск дуже швидко охолоджується, піднести до яйця та нанести зображення. При цьому гарячий віск буде стікати по голці й, торкаючись поверхні яйця, залишати слід темного кольору.
4. Підігрівати писачок потрібно дуже часто, віск густіє дуже швидко.

5. Якщо при нагріванні писачок легко займається, треба дати йому охолонути.
6. Якщо писачок перестав писати, необхідно все повторити.
7. Якщо голка забилася попелом, необхідно її прочистити. Для цього потрібно вилити віск із писачка, добре прогріти його (писачок) на вогні й, перевернувши чашечкою вниз, постукати, щоб витрусити обгорілий попіл.
8. Якщо необхідно великий малюнок, можна перевернути писачок і вилити з нього віск.
9. Можна використовувати віск, розтоплений у металевій ємності на маленькому вогні.
10. Наносячи зображення, потрібно ставити писачок перпендикулярно до поверхні яйця.

Фарбування яйця:

1. Перед фарбуванням яйце опускають на кілька секунд в оцет або обтирають ганчіркою.
2. Після того, як яйце вийняли з оцту, його висушувати серветкою не треба, а відразу перекласти у фарбу. Для цього яйце охайно покласти на ложку й опустити на дно склянки разом із ложкою. При цьому іншою рукою притримувати склянку з фарбою, не відриваючи її від столу.
3. Після фарбування вилити яйце ложкою, покласти на нього зверху серветку й підняти його, не перевертаючи ложку. Ложку потрібно опустити назад у фарбу. Ретельно промокнути яйце, щоб воно було сухе.
4. Щоб писанка вийшла багатобарвною, необхідно поступово на різних кольорах закривати задуманий малюнок, зберігаючи послідовність нанесення кольорів від світлого до темного.
5. **Змішування кольорів:** жовтий + червоний = жовтогарячий; жовтий + синій = зелений; червоний + синій = фіолетовий; червоний + зелений = коричневий; фіолетовий + жовтий = коричневий; коричневий + синій = чорний.

Послідовність нанесення кольорів: білий-жовтий-жовтогарячий-червоний-коричневий; білий-голубий-синій-фіолетовий; білий-жовтий-зелений-коричневий. Можливі інші варіанти.

3. Знімання воску. Існує три способи:

1. Підігріти яйце в духовці не більш 1 хв. При цьому віск розтане й стече.
2. Облити яйце окропом. При цьому віск також стане й стече.
3. Підігрівати яйце біля відкритого вогню й поступово витирати ганчірочкою розтоплений віск.

Правила: знімаючи віск, повертати ганчірочку чистою стороною; витирати віск по колу яйця. Знімати віск завжди краще вже з видутого яйця.

5. Видування яйця. Спочатку потрібно закрити воском місця проколу на яйці (верхівки з двох боків). Щоб зробити дірочки діаметром 2-3 мм., потрібно шилом чи циганською голкою проколоти верхівки на яйці, потім збільшити отвори за допомогою надфіля. Яйце під час видування треба тримати над склянкою. В один отвір – дуги, а через інший – буде витікати вміст яйця. Нанесений віск наприкінці необхідно зняти.

6. Етапи роботи над писанкою:

1. Поділити яйця на частини олівцем.
2. Нанести малюнок на яйце воском за допомогою писачка.
3. Занурити яйце у фарбу (жовту).
4. Закрити воском перший колір відповідно до малюнку.
5. Занурити яйце у фарбу більш темного кольору (жовтогарячу).
6. Закрити воском другий колір.
7. Занурити яйце в темну фарбу (червону).
8. Закрити воском третій колір.
9. Занурити яйце в найтемнішу фарбу (чорну).

10. Зняти віск.

11. Видути яйця.

Пропонуємо послухати легенду про писанку.

ЛЕГЕНДА ПРО ПОХОДЖЕННЯ ПИСАНКИ

Кажуть, колись давно, ще як Ісус мандрував зі своїми апостолами, ішов він одного разу селом у товаристві святого Петра. Побачили їх нехристияни-язичники та й почали насміхатися, жбурляючи грудочки землі та каміння. Та коли грудка торкалась одежини Спасителя, одразу перетворювалась на крашанку, а камінь – на писанку. Усміхнувшись, Ісус сказав людям : «Ви у мене – каменем, а я до вас –серцем». Тільки тоді повірили люди, що перед ними Син Божий. Дохристиянські символи, якими оздоблювали писанки, надавали яйцеві добродійної сили, яка за первісним віруванням забезпечувала щедрий урожай, добробут, щасливу долю. У побуті писанка виконувала роль оберега: від грози та пожежі – пасхальні писанки тримали на горищі; від засухи на писанку наносили зображення маленьких грабельок – символ дощу; для щасливого одруження мати готувала писанку з рушником; при народженні дитини їй дарували писанку: дівчинці – із зірочкою , а хлопчикові – з дубовим листком. Вважалося , що писанки допомагали при хворобах, берегли дім від нещастя, зберігали посіви. При будівництві дому яйце закладалось у фундамент для оберігання будинку та всіх його жителів від бід. Писанки писали зранку, до схід сонця, в той час , коли до хати ніхто чужий не заходив. Яйця, фарбовані у суботу, довго зберігаються. Треба фарбувати 13 яєць (12 апостолів та Спаситель).

Пропонуємо майстер-клас для батьків.

Майстер - клас для батьків «Розмалюймо писанку разом з своїми дітьми»

Для писання писанки потрібно приготувати: ціле чисте яйце (можна гусяче, качине) яйце без тріщин, протерти оцтом для знежирення; писачок - інструмент для нанесення воску, що складається з дерев'яного держачка та металевої ліечки. Найкраще його купити готовим у майстерні на ярмарках та майстер-класах з писанкарства, але можна змайструвати і самому; фарби. Можна використовувати природні барвники - навар цибулиння (жовтий, коричневий), настоянка звіробою (червоний), але зараз у продажу є багато фарбників для писанок, найкращі – це анілінові фарбники для вовни. Фарби розводять згідно з інструкцією у півлітрових баночках, заповнюючи банку наполовину. До кожної фарби треба додати столову ложку оцту; свічка, шматок воску, ганчірки. Виберіть візерунок писанки, який ви хочете написати. Для першого разу бажано, щоб він не був геометричним, бо рівний поділ яйця на сфери не усім зразу вдається. Малюнок можна спочатку нанести простим олівцем, але справні писанкарі ніколи цього не роблять. Важливо зрозуміти принцип писання воском. Всі лінії, що ви нанесете на біле яйце, у готовій писанці будуть білими. Потім ми покладемо це яйце у бавовну, наприклад, з жовтою фарбою (послідовність фарб повинна бути від найсвітлішої - жовтої до найтемнішої - чорної), діставши яйце з фарби, ви воском робите лінії або зафарбовуєте всі місця які хочете залишити жовтими. Далі кладете яйце у наступну фарбу і знову повторюєте весь процес до найтемнішого кольору. Отже, ви вибрали візерунок, визначились з кольоровою гамою і послідовністю кольорів. Тепер беріть до рук писанку. Покладіть у ліечку писачка шматочок воску і нагрійте його над полум'ям свічки, доки віск не почне капати, спробуйте провести кілька ліній на папері. Віск повинен рівномірно витікати, якщо крапає і ллється - віск трохи перегрівся, зачекайте декілька секунд. Якщо вдалися спроби - починайте писати по яйцю.

Написання писанки - це магічне дійство. Нехай вам ніхто не заважає, зосередьтеся на роботі і думайте лише про хороше. Коли закінчите писанку - покладіть її в духовку на ганчірці (адже буде стікати віск) на 10-15 хвилин при температурі 80 - 100 градусів С. Так яйце трохи пропечеться і буде краще зберігатись.

Конспект бесіди для дітей на тему «Писанка красна» для старшої вікової групи

Мета: дати дітям початкові уявлення про святкування Великодня; ознайомити з видами писанок: крашанкою, мальованкою та крапанкою; звернути увагу дітей на різноманітність візерунків та їх елементів: листочки, квіточки, сонечко, цяточки, трава; розвивати інтерес до самобутнього мистецтва української писанки, уважність; виховувати бажання поважно ставитися до народних традицій.

Обладнання та матеріали: картинки із зображенням різних видів писанок, дерев'яні писанки

Хід бесіди:

I. Організаційний момент

- 1) «Добре вітання»
Сидячі в колі діти по черзі без слів вітаються один з одним.
- 2) Гра «Відгадай на дотик».

Вихователь: Я для вас підготувала щось дуже цікаве. Воно знаходиться ось у цьому кошику. (Пропоную підійти і на дотик відгадати що у кошику).

Вихователь: Що у кошику? опиши яке яєчко? Звідки беруться яєчка? Витягни яєчко і ми подивимося, чи таке яєчко, яке ти описала(в). Як називається таке розмальоване яєчко?
Відповіді дітей

II. Основна частина

Вихователь: На Україні здавна є такий чудовий звичай розмальовувати писанки до свята Великодня або Паски. Це свято завжди святкуємо весною. коли вже пробудилася природа, розквітають квіти, тепліше гріє сонечко. Розмальовані писанки на Паску кладуть у кошики і несуть до церкви для освячення. Писанки дарують один одному і бажають добра, любові. Ці писанки із справжнього звареного курячого яйця. Із ними потрібно обережно поводитись щоб не розбити. У мене в кошику є ще багато писанок. Зараз я вам їх дам. Розгляньте їх.

- 1) *Показ писанок, обговорення їх*
  - З чого вони зроблені?
  - Чи можна їх розбити. Давайте стукнемося писанками.
  - Чи розбилась у когось писанка.
  - Висновок: дерев'яна писанка не б'ється. Розгляньте візерунки на своїй писанці.
  - Що намальовано на твоїй писанці ? (5-6 дітей називають елементи візерунка).

Вихователь: Діти, як ви думаєте, від якого слова походить слово «писанка»? (від слова «писати»). Писанка малюється воском. А потім наноситься фарба. Вона лягає на яйце, а на віск не береться. Так проявляється візерунок, нанесений воском. Крім писанок розрізняють ще крашанки, дряпанки, крапанки, мальованки.

- 2) *Показ зображення видів писанок*
- 3) *Розповідь про види писанок (крашанка, дряпанка, крапанка, мальованка)*
Крашанка – яйце одного кольору, яке фарбують найчастіше в окропі з лущиннями цибулі чи штучним барвником. Вона – найдавніший гість на Великодньому столі. *Дряпанка* – яйце, пофарбоване в один колір, на якому потім голкою чи шилом вишкрябують орнамент. Дряпанки ще називають шкрябанками. *Крапанку* – роблять накрапуючи на яйце воском візерунок і опускаючи його у барвник. *Мальованки* – розписують пензликом, фломастером, тощо. Діти, давайте пригадаємо, які бувають орнаменти (рослинний, тваринний, геометричний, побутовий). Беручи в руки розмаїто-барвисте яйце ми милуємось його орнаментом. Орнаменти, що найчастіше зустрічаються на писанках, тісно пов'язані з нашим життям. Кожен знак, кожна лінія мають своє значення. Давайте уважно роздивимося найтипівіші мотиви-символи українських орнаментів.
- 4) *Розгляд орнаментів писанок*
  - Що вам нагадує цей знак?

Вихователь показує карту з намальованим колом.

(Сонечко. Воно зігріває всю землю своїми променями).

- Що символізує сонце?

(Життя, радість).

Коло – знак сонця, носій світла і життя.

- А цей знак на що схожий?

(На зорю).

- А де ми можемо побачити зорі?

(На небі).

- Зоря - є знаком неба.

Хрест – це символ всесвіту. Він є знаком чотирьох сторін світу, чотирьох вітрів, чотирьох пір року.

А цей знак схожий на *граблі* – є символом дощу, плодючості, очищення.

Трикутник – символ вогню та безсмертя. Символом безкінечного життя також є гілка.

Хвилі – криві лінії, лінії без початку і кінця символізують вічність.

III. Заключна частина

1) Рефлексія

- Про що ми говорили сьогодні?
- Які види писанок ви знаєте?
- Який орнамент може бути на писанці?

писанки

крапанки

драпанки

